

บทที่ 4

การดำเนินคดีอาญากับพระภิกษุสงฆ์ไทย

4.1 แนวความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อย

การรักษาความสงบเรียบร้อยจัดเป็นภารกิจที่สำคัญยิ่งภารกิจหนึ่งของรัฐ อย่างไรก็ตาม การรักษาความสงบเรียบร้อยของรัฐทุกรัฐ จะมีเป้าหมายทางตรงกันคือ “กระทำให้เกิดความสงบและสันติสุขในรัฐ” แต่โดยการที่ประเทศต่างๆ ในโลกมีประวัติศาสตร์ และความเป็นมาของชนในชาติที่แตกต่างกันไป ความผูกพันของสมาชิกของสังคมประเทศต่างๆ จึงผิดแผกแตกต่างกันไปด้วย จึงส่งผลโดยตรงต่อแนวความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ซึ่งอาจแบ่งได้ 2 แนวคือ

4.1.1 แนวความคิดว่าประชาชนเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย

ในรูปแบบนี้ประชาชนไม่ไว้วางใจอำนาจรัฐ จนมีแนวโน้มไปในทางปฏิเสธอำนาจรัฐ แนวความคิดนี้เป็นแนวความคิดของประเทศอังกฤษ ซึ่งในประเทศอังกฤษได้มีการสถาปนาอำนาจรัฐสภาขึ้นมาตามอำนาจษัตริย์ จนในที่สุดอำนาจรัฐสภาได้รับการยอมรับเป็นอำนาจสูงสุด และเมื่อครั้งที่อังกฤษจะสถาปนาระบบตำรวจขึ้นทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย ในรัฐนั้นก็ได้รับการต่อต้านอย่างรุนแรงจากประชาชน รูปแบบการดำเนินคดีอาญาจะเป็น “การดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน” (Popular Prosecutions) เช่น ในประเทศอังกฤษประชาชนทุกคนมีสิทธิ์ หรืออำนาจฟ้องคดีอาญาได้โดยไม่จำกัดว่า จะต้องเป็นผู้ถูกประทุษร้ายโดยตรง แต่ต่อมาภายหลังมีความผิดบางประเภทที่จะต้องได้รับความยินยอมอนุญาตจาก (Director of Public Prosecution: D.P.P) รูปแบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศอังกฤษจึงมีลักษณะเป็นการต่อสู้ระหว่างคู่ความ¹

¹ คณิต ฌ นคร, รวมบทความด้านวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์อักษร, 2539), หน้า 311-313

4.1.2 แนวความคิดว่ารัฐเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย

แนวความคิดนี้เป็นแนวความคิดดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาในประเทศภาคพื้นยุโรปอันเป็นแนวความคิดที่ยอมรับอำนาจรัฐ หรืออำนาจส่วนกลางรูปแบบการดำเนินคดีจะเป็น “การดำเนินคดีอาญาในรัฐ” (Public Prosecution) การดำเนินคดีอาญารูปแบบนี้จึงไม่มีลักษณะของการต่อสู้ระหว่างคู่ความสองฝ่ายอย่างเช่น การดำเนินคดีอาญาในประเทศอังกฤษ หากแต่ศาลก็ตี อัยการก็ตี หรือแม้แต่ทนายความก็ตี ต่างมีหน้าที่ค้นหาความจริง ในคดีอาญาทั้งสิ้น ผู้เกี่ยวข้องในคดีอาญาทุกฝ่าย หรือองค์กรในการดำเนินคดีอาญาทุกองค์กรจะต้องร่วมมือกันในการค้นหาความจริงอย่างจริงจัง และการค้นหาความจริงจะไม่จำกัดอยู่กับแบบพิธีอย่างเช่นในประเทศอังกฤษ ในการดำเนินคดีโดยรัฐเป็นกระบวนการดำเนินคดีของรัฐ รัฐมีสิทธิและหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญา หน้าที่นี้คือ หน้าที่อำนวยความยุติธรรม รัฐไม่ถือว่ารัฐเป็นปรปักษ์กับประชาชนในรัฐ องค์กรต่างๆ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ดำเนินคดีอาญาของรัฐ ได้แก่ ศาล อัยการ และตำรวจ ต่างมีหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรม องค์กรต่างๆ ดังกล่าวจึงมีหน้าที่ต้องร่วมกัน และช่วยกันค้นหาความจริง จึงมีความเป็นภาวะวิสัย (Objectivity)² ในประเทศภาคพื้นยุโรป ซึ่งมีการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้นมีอัยการเป็นเจ้าพนักงานหลักของรัฐ ทำหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวน ฟ้องร้อง โดยพนักงานอัยการมีอำนาจสอบสวนเริ่มต้นดำเนินคดีอาญาได้เอง สำหรับประเทศอังกฤษไม่มีอัยการ หากแต่เป็นการดำเนินคดีโดยประชาชนมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้เอง ในส่วนของประเทศไทยเราก็มีพนักงานอัยการเป็น เจ้าพนักงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการสั่งคดี และฟ้องคดีต่อศาล ซึ่งวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยเรามีพื้นฐานตรงกันกับวิธีพิจารณาความอาญาในประเทศภาคพื้นยุโรป หากแต่แตกต่างกันบ้างก็คือ การดำเนินคดีอาญาประเทศไทยเรา พนักงานสอบสวนเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการเริ่มดำเนินคดีอาญา หรือสอบสวนคดีอาญา แต่การดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนก็ต้องถือว่าเป็นการดำเนินคดีอาญาเพื่อพนักงานอัยการ แนวความคิดนี้ ดร.คณิต ฒ นคร มีความเห็นว่า อำนาจหน้าที่ของอัยการที่จะต้องรักษาผลประโยชน์ของรัฐ จึงเห็นว่าประเทศไทยเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ เช่นเดียวกับการดำเนินคดีอาญาของประเทศภาคพื้นยุโรป³

²คณิต ฒ นคร, เรื่องเดิม, หน้า 315

³คณิต ฒ นคร, เรื่องเดิม, หน้า 321

4.2 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ

การดำเนินคดีอาญาเป็นกระบวนการดำเนินคดีของรัฐในเบื้องต้น รัฐจึงมีสิทธิหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญา หน้าที่นี้คือ อำนาจความยุติธรรม อันประกอบด้วยหน้าที่ที่จะต้องดำเนินคดี และหน้าที่ที่จะต้องดำเนินคดีให้ตลอดโดยรัฐมีหน้าที่อำนาจความยุติธรรม รัฐจึงมีสิทธิที่จะดำเนินการให้เป็นไปตามหน้าที่ของรัฐ การดำเนินคดีอาญาโดยเนื้อหาเป็นการดำเนินการที่กระทำไปเพื่อคลี่คลายข้อเท็จจริง หรือยืนยันความผิด หรือบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหา หรือเพื่อกำหนดโทษ หรือมาตรการอื่นๆ นอกจากนี้การดำเนินคดีอาญายังเป็นการกระทำเพื่อให้กฎหมายอาญาสารบัญญัติได้มีการบังคับใช้ หรือเพื่อทำให้เกิดการสมดุลทางกฎหมาย และบังเกิดความสงบสุขขึ้นในสังคม ในทางรูปแบบการดำเนินคดีอาญาเป็นการดำเนินการที่เป็นการต่อเนื่องกันเป็นขั้นตอน เริ่มจากการดำเนินการของเจ้าพนักงานจนถึงการพิพากษาคดีในที่สุด และในกรณีที่มีการพิพากษาลงโทษก็รวมตลอดไปจนถึงการบังคับคดีนั้นด้วย⁴ ในการดำเนินคดีทางอาญานั้นมีกระบวนการแบ่งการดำเนินการเป็นขั้นตอน และมีขั้นตอนสำคัญประการหนึ่งคือการมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในระหว่างการดำเนินคดี ในการดำเนินคดีอาญาในปัจจุบัน แม้ผู้ถูกกล่าวหาจะเป็นประธานในคดี แต่การใช้มาตรการบังคับของรัฐกับผู้ถูกกล่าวหา ก็ยังมีความจำเป็น เพราะหากรัฐไม่อาจกระทำได้หรือยากต่อการที่รัฐจะดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหา นั้น การควบคุมตัวระหว่างการดำเนินคดีจึงอาจมีความจำเป็นที่ต้องกระทำ และการควบคุมตัวระหว่างการดำเนินคดีจึงมีจุดมุ่งหมาย 3 ประการคือ เพื่อให้การสอบสวนดำเนินคดีไปได้โดยเรียบร้อย เพื่อประกันการมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย และเพื่อประกันการบังคับโทษ ซึ่งแยกพิจารณาตามลำดับดังนี้

4.2.1 เพื่อให้การสอบสวนดำเนินไปได้โดยเรียบร้อย

ในการสอบสวนดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาคนใดคนหนึ่งนั้น รัฐอาจมีความจำเป็นต้องใช้มาตรการบังคับควบคุมตัวไว้ก่อนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อการสอบสวนปากคำผู้ต้องหา เพราะหากไม่มีการสอบสวนผู้ต้องหาแล้ว การฟ้องผู้ต้องหาต่อไปก็ย่อมไม่อาจทำได้ และเมื่อได้มีการสอบสวนผู้ต้องหาแล้ว ก็อาจมีความจำเป็นต้องควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ต่อไปอีก เพราะหากไม่มีการควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ต่อไปแล้ว ผู้ต้องหาอาจไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานทำให้

⁴ คณิต ฅ นคร, เรื่องเดิม, หน้า 302

เสียหายแก่การสอบสวนคดีนั้นได้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 130⁵ การสอบสวนย่อมกระทำโดยผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วย และมาตรา 134⁶ บัญญัติว่า ผู้ต้องหานั้น อาจจะทำให้การต่อพนักงานสอบสวนโดยเรียกมา หรือส่งตัวมาหรือเข้าหาเจ้าพนักงานเองก็ได้ ที่กฎหมายให้อำนาจเจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจควบคุมผู้ต้องหาไว้ได้นั้น ก็ด้วย ประสงค์ที่จะให้ได้ตัวมาพิจารณาลงโทษเท่านั้น หากผู้ใดทำผิดแล้วก็จำเป็นต้องคุมขังไว้ก่อน ทุกเรื่องทุกรายไป การคุมขังผู้ต้องหาจึงจะต้องวินิจฉัยพฤติการณ์ว่ามีความจำเป็นหรือไม่เป็นเรื่องๆ ไป ตามมาตรา 87⁷ และการที่พนักงานอัยการจะยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งขังผู้ต้องหาต่อไปตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 113⁸ วรรคสองนั้น เฉพาะกรณีที่มีเหตุอันควร เชื่อว่าผู้ต้องหาจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานไม่ว่าโดยทางตรงหรือ ทางอ้อม ตามนัยมาตรา 66 เท่านั้น⁹

⁵ มาตรา 130 ให้เริ่มการสอบสวนโดยมิชักช้า จะทำการในที่ใด เวลาใดแล้วแต่จะเห็นสมควร โดยผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วย

⁶ มาตรา 134 เมื่อผู้ต้องหาถูกเรียก หรือส่งตัวมา หรือเข้าหาพนักงานสอบสวนเอง หรือปรากฏว่าผู้ใดซึ่งมาอยู่ต่อหน้าเจ้าพนักงานเป็นผู้ต้องหา ให้ถามชื่อตัว นามสกุล ชาติ บังคับ บิดามารดา อายุ อาชีพ ที่อยู่ ที่เกิด และแจ้งข้อหาให้ทราบ และต้องบอกให้ทราบก่อนว่า ถ้อยคำที่ผู้ต้องหากล่านั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานยืนยันเขาในการพิจารณาได้ เมื่อผู้ต้องหา เต็มใจให้การอย่างไร ก็ให้จดคำให้การไว้ ถ้าผู้ต้องหาไม่เต็มใจให้การเลย ก็ให้บันทึกไว้

⁷ มาตรา 87 ห้ามมิให้ควบคุมผู้ถูกจับไว้เกินกว่าจำเป็นตามพฤติการณ์แห่งคดี

⁸ มาตรา 113 เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการสั่งปล่อยชั่วคราวไม่ว่าจะมี ประกันหรือมีประกันและหลักประกันหรือไม่ การปล่อยชั่วคราวนั้นให้ใช้ได้ระหว่างการสอบสวน หรือจนกว่าผู้ต้องหาถูกศาลสั่งขังระหว่างสอบสวนหรือจนถึงศาลประทับฟ้อง แต่มิให้เกินสาม เดือนนับแต่วันแรกที่มีการปล่อยชั่วคราว ไม่ว่าเป็นการปล่อยชั่วคราวโดยพนักงานสอบสวนหรือ พนักงานอัยการ ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นทำให้ไม่อาจทำการสอบสวนได้เสร็จภายในกำหนดสาม เดือนจะยืดเวลาการปล่อยชั่วคราวให้เกินสามเดือนก็ได้ แต่มิให้เกินหกเดือน

เมื่อการปล่อยชั่วคราวสิ้นสุดลงตามวรรคหนึ่งแล้ว ถ้ายังมีความจำเป็นที่จะต้องควบคุม ผู้ต้องหาไว้ต่อไปให้ผู้ต้องหามาศาล และให้นำบทบัญญัติมาตรา 87 วรรคสี่ ถึงวรรคเก้า มาใช้ บังคับ

⁹ คณิศ ฅ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (กรุงเทพมหานคร : สำนัก พิมพ์นิติธรรม, 2536, หน้า 145

4.2.2 เพื่อป้องกันการมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย

ในการที่อัยการจะฟ้องผู้ต้องหาต่อไป ถ้าผู้ต้องหาไม่อยู่ในอำนาจศาล อัยการต้องส่งตัวผู้ต้องหามาพร้อมฟ้อง หรือในการพิจารณาคดีจะต้องกระทำต่อหน้าจำเลย เหล่านี้ เพื่อป้องกันการมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย กรณีอาจมีความจำเป็นต้องควบคุมผู้ต้องหา หรือจำเลยไว้ในระหว่างการดำเนินคดีกับผู้ต้องหา หรือจำเลยนั้น หากผู้ต้องหา หรือจำเลย หลบหนีทำให้ไม่สามารถดำเนินคดีกับผู้ต้องหา หรือจำเลยนั้นได้¹⁰

4.2.3 เพื่อป้องกันการบังคับโทษ

ในกรณีที่ศาลพิพากษาจำคุก ศาลอาจสั่งขังจำเลยไว้ระหว่างคดียังไม่ถึงที่สุดได้ และโดยที่ในการดำเนินการต่อไปของศาลสูงไม่มีความจำเป็นต้องกระทำต่อหน้าจำเลย การควบคุมตัวจำเลยไว้ในกรณีนี้ จึงเป็นการควบคุมไว้เพื่อป้องกันการบังคับโทษนั่นเอง เพราะหากปล่อยตัวจำเลยไป จำเลยอาจหลบหนี และหากในที่สุดศาลสูงพิพากษาลงโทษก็อาจไม่ได้ตัวจำเลยมาลงโทษตามคำพิพากษา หรือได้ตัวจำเลยโดยยาก เกี่ยวกับความจำเป็นในการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ กรมอัยการเคยมีความเห็นว่า “ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระภิกษุสงฆ์ก็ถือว่าเป็นประชาชนคนหนึ่ง ต้องอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายของรัฐเดียวกัน เมื่อต้องหา คดีอาญาก็ต้องปฏิบัติตามขั้นตอนของกฎหมายโดยไม่มีข้อยกเว้น” แต่กรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นพระภิกษุสงฆ์มีอยู่ 2 ฐานะ คือ ฐานะผู้ต้องหา หรือจำเลยที่อยู่ในฐานะประชาชนคนหนึ่ง และอีกฐานะหนึ่งคือ นักบวช ซึ่งมีพระวินัยเป็นกรอบในการควบคุมความประพฤติของพระภิกษุ สำหรับการดำเนินคดีในทางอาญาก็ต้องปฏิบัติตามกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง แต่ในส่วนความผิดทางด้านพระวินัยนั้น หากการกระทำเข้าข่ายความผิดทางด้าน พระวินัย ทางฝ่ายสงฆ์ก็จะดำเนินการตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และพระธรรมวินัยต่างหาก จึงพอจำแนกประเภทลักษณะความผิดทางอาญาและทางวินัยได้ดังนี้

4.3 ประเภทลักษณะความผิด

ความผิดที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้นั้น มีความสลับซับซ้อนและมีความแตกต่างจากความผิดที่เกิดขึ้นในอดีตมาก สาเหตุอาจเนื่องจาก การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม และปัจจุบันได้มีการพัฒนาทางด้านวัตถุ เทคโนโลยี และการสื่อสารทำให้รูปแบบวิธีการกระทำ

¹⁰ คณิต ฌ นคร, เรื่องเดิม, หน้า 144

ความผิดของพระภิกษุสงฆ์เปลี่ยนแปลงไปด้วย ซึ่งพอจำแนกประเภทของความผิดได้ 3 ประเภท คือ ความผิดเฉพาะทางด้านพระวินัย ความผิดเฉพาะทางอาญา และความผิดที่เป็นทั้งความผิดทางอาญาและทางวินัย ดังต่อไปนี้

4.3.1 เป็นความผิดเฉพาะทางด้านพระวินัย

ความผิดในกรณีนี้ ได้แก่ ความผิดที่บัญญัติไว้เป็นข้อห้ามในพระวินัยเท่านั้น โดยไม่เป็นความผิดในทางอาญา เช่น ดื่มสุรา เทียวเตร่ ในสถานที่ไม่บังควร รับประทานอาหารตอนเย็น พุดเท็จ ฯลฯ หรือเป็นกรณีที่ มหาเถรสมาคมพิจารณาเห็นว่าพฤติกรรมใดที่ไม่เหมาะสมแก่เพศสมณก็จะออกเป็นประกาศคำสั่งของมหาเถรสมาคม หากฝ่าฝืนก็就会有ความผิดด้านพระวินัยเท่านั้น เช่น

ประกาศมหาเถรสมาคม ลงวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2476 เรื่อง ห้ามพระภิกษุสามเณรไม่ให้เกี่ยวข้องกับในเรื่องราวการของบ้านเมือง กล่าวคือ มีพระภิกษุสามเณรยื่นเรื่องราวต่อทางราชการ เพื่อขอให้ข้าราชการเลื่อนตำแหน่ง หรือโยกย้ายมหาเถรสมาคม ถือว่าเป็นเรื่องของฝ่ายบ้านเมือง คณะสงฆ์ไม่ควรก้าวก่าย หากฝ่าฝืนมีความผิดทางด้านพระวินัย

ประกาศมหาเถรสมาคม ลงวันที่ 19 พฤษภาคม 2476 ห้ามภิกษุสามเณรไม่ให้ไปเป็นสมาชิกในสมาคม หรือสโมสรคฤหัสถ์

ประกาศมหาเถรสมาคม ลงวันที่ 24 พฤศจิกายน 2479 เรื่อง ภิกษุสามเณรเซ็นนามแสดงภาวะไม่แน่นอน เช่น ใช้คำนำหน้าเป็นนาย แม้จะหมายเหตุกำกับว่าเป็นพระภิกษุสามเณรก็มีความผิด

ประกาศมหาเถรสมาคม ลงวันที่ 28 กรกฎาคม 2497 เรื่อง ห้ามมิให้ภิกษุเป็นหม่อมทำเสน่ห์ยาแฝดอาถรรพ์

ประกาศคณะสงฆ์ ลงวันที่ 1 ธันวาคม 2495 เรื่อง ห้ามภิกษุสามเณรเรียกเงินค่าเวทมนต์ และห้ามทดลองของขลัง

ประกาศมหาเถรสมาคม ลงวันที่ 16 มกราคม 2479 เรื่อง ห้ามมิให้ภิกษุสามเณรเทศน์มหาชาติตลกคะนองเสียสมณสาธูป

ประกาศมหาเถรสมาคม ลงวันที่ 21 พฤศจิกายน 2480 เรื่อง ห้ามภิกษุสามเณรไปจดเลขสลากกินแบ่ง หรือซื้อ หรือมีสลากกินแบ่งไว้เป็นของตนในประกาศฉบับนี้ เจ้าหน้าที่มีอำนาจจับส่งฝ่ายคณะสงฆ์ ให้พิจารณาได้

ประกาศคณะสงฆ์ ลงวันที่ 1 กันยายน 2498 เรื่อง ห้ามพระภิกษุสามเณรแสดงตนเป็นอาจารย์บอกเลขสลากกินแบ่ง หรือสลากกินรวม

ประกาศคณะสงฆ์ ลงวันที่ 12 พฤศจิกายน 2498 เรื่อง ห้ามแสวงหาลาภด้วยวิธี
ออกบัตรคล้ายธนบัตรรัฐบาล

ประกาศคณะสงฆ์ ลงวันที่ 24 มีนาคม 2499 เรื่อง ห้ามพระภิกษุสามเณรประกอบ
วิชาชีพเป็นหมอ

ตามประกาศข้างต้น ฝ่ายคณะสงฆ์ได้ออกประกาศดังกล่าวมานั้น เพื่อป้องกัน
ควบคุมความประพฤติของพระภิกษุสงฆ์ เพื่อให้อยู่ในกรอบพระธรรมวินัย และกำหนดโทษไว้
บางกรณีที่โทษถึงให้สึกออกไป และมาตรการดังกล่าว ทางฝ่ายสงฆ์เห็นว่าไม่อาจจะบังคับให้
เป็นไปตามประกาศได้ก็จะขอความร่วมมือมายังฝ่ายบ้านเมือง เพื่อขอให้จับกุมส่งฝ่ายคณะสงฆ์
เพื่อฝ่ายคณะสงฆ์จะได้ดำเนินการตามขั้นตอนของฝ่ายสงฆ์ต่อไป กรณีดังกล่าวเคยมีหนังสือ
จากกระทรวงศึกษาธิการได้ทำความตกลงกับกระทรวงมหาดไทยขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่
ฝ่ายปกครองหรือตำรวจให้ช่วยสอดส่องดูแลให้พระภิกษุสามเณรได้ปฏิบัติตามอาณัติของคณะ
สงฆ์ด้วยดี อาณัติของคณะสงฆ์เท่าที่ประกาศใช้ในขณะนั้นมีดังนี้ คือ

พระมหาสมณานัติ เรื่อง พระเที้ยวเตร็ดเตร่ ลงวันที่ 15 สิงหาคม 2497 ห้ามมิให้
พระเที้ยวเตร็ดเตร่เป็นพระจรจัด คือเป็นพระไม่มีหลักแหล่ง

ประกาศแก้วัดทั้งหลาย ห้ามมิให้พระภิกษุสามเณรฉันยาที่มีคติเหมือนสุราเมรัย ลง
1 กรกฎาคม 2467 ห้ามพระภิกษุสามเณรเที่ยวแทรกแซงในที่ประชุมชน คือห้ามมิให้ภิกษุ
สามเณรเที่ยวดูการเล่น ดูการกีฬา หรือการมหรสพในที่ต่างๆ ประปนกับประชาชน

ประกาศห้ามพระภิกษุสามเณรไม่ให้ไปในที่โจจร ลง 2 กุมภาพันธ์ 2476 ห้าม
มิให้พระภิกษุสามเณรเที่ยวไปในที่ประชุมเกี่ยวกับการมหรสพ หรือกระบวนแห่ หรือเข้าไปในที่
โจจรเที่ยวเบียดเสียดกับคฤหัสถ์ในงานต่างๆ

ประกาศห้ามแนะนำมิให้พระภิกษุสามเณรฉันนมในยามวิกาล ลง 19 พฤษภาคม
2477 ห้ามมิให้พระภิกษุสามเณรฉันนมสด นมข้น หรือเนยในเวลาวิกาล คือเที่ยงวันล่วงไป
แล้ว จนถึงเช้าตรู่วันรุ่งขึ้น แม้จะใช้เจือปนในน้ำชาหรือกาแฟก็ไม่ควร

ประกาศห้ามพระเณรไม่ให้ฉันน้ำมะพร้าวในเวลาวิกาล ลง 14 ธันวาคม 2477 ห้าม
มิให้ภิกษุสามเณรฉันน้ำมหาผล มีมะพร้าวเป็นต้น ในเวลาเที่ยงวันล่วงไปแล้ว จนถึงเช้าตรู่ของ
วันรุ่งขึ้น

ประกาศห้ามพระภิกษุสามเณรไม่ให้สอบเข้าแข่งขันเพื่อรับราชการ และการอาชีพ
อย่างคฤหัสถ์ ลง 11 พฤษภาคม 2479 ห้ามมิให้พระภิกษุสามเณรเที่ยวสัญจรขอเงินชาวบ้าน
ลง 16 มกราคม 2479

ประกาศห้ามภิกษุสามเณรไปจุดสลากกินแบ่ง และซื้อ หรือมีสลากกินแบ่งไว้กินเป็น
ของตัว ลง 21 พฤศจิกายน 2480

ถ้าปรากฏว่าพระภิกษุสามเณรรูปใดไม่เอื้อเพื่อปฏิบัติตามอาณัติของคณะสงฆ์ดังกล่าวนี้ ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ นำตัวพระภิกษุสามเณรรูปนั้นไปส่งมอบให้แก่เจ้าคณะท้องถิ่นดำเนินการต่อไป หรือกรณีที่พบความประพฤติบางอย่าง ซึ่งถือว่าเป็นความผิดต่อพระพุทธรูป ๖๖ ตรีรายแรงยิ่งกว่าอาณัติของคณะสงฆ์ เช่น พุดเกี่ยวหญิงทำนองขู้สาว ถูกเนื้อต้องตัวหญิง หรืออยู่ในที่ลับหลับตา กับหญิงสองต่อสอง เสพเครื่องดองของเมา เช่น สุรา ยาฝิ่น และกัญชา เล่นการพนันต่างๆ และนุ่งห่มอย่างคฤหัสถ์ เป็นต้น ในกรณีเช่นนี้ ให้ตำรวจพาพระภิกษุสามเณรที่ประพฤติดังกล่าวไปส่งมอบแก่เจ้าคณะท้องถิ่นเช่นเดียวกัน หรือกรณีพระภิกษุสามเณรละเมิดพระราชบัญญัติอิทธิกรรมประณมปาราชิก พ.ศ.2463 ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานรักษาท้องถิ่น มีอำนาจควบคุมตัวแล้วส่งไปกรมธรรมการ (กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ)

ในกรณีตามประกาศข้างต้นหากเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือฝ่ายบ้านเมืองที่พบพฤติการณ์ที่พระภิกษุฝ่ายใดประกาศคณะสงฆ์ หรืออาณัติคณะสงฆ์ หรือฝ่ายคณะสงฆ์ได้ขอความร่วมมือขออารักขาเจ้าพนักงานดังกล่าวก็สามารถจับกุมตัวนำส่งให้เจ้าคณะท้องถิ่น หรือกรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อพิจารณาดำเนินการทางด้านพระวินัยต่อไปได้ แต่ไม่มีอำนาจจับกุมตัวนำส่งพนักงานสอบสวนดำเนินคดีทางอาญา เว้นแต่พระภิกษุรูปนั้นฝ่ายใดขัดคำสั่งคำวินิจฉัยที่ให้ลงโทษทางพระวินัยซึ่งเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์อีกชั้นตอนหนึ่ง ทั้งนี้ฝ่ายคณะสงฆ์จะต้องร้องทุกข์ขอให้ดำเนินคดีทางอาญาในข้อหาความผิดเกี่ยวกับการขัดคำสั่งหรือคำสั่งคำวินิจฉัยให้ลงโทษทางพระวินัย ฝ่ายบ้านเมืองจึงจะสามารถดำเนินคดีอาญาต่อไปได้ เช่นกรณีพระภิกษุสงฆ์กระทำผิดพระวินัยเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ต่อมามหาเถรสมาคมได้มีคำวินิจฉัยถึงให้สละสมณเพศแต่ไม่ยอมสละสมณเพศ จึงเป็นความผิดทางอาญารฐานฝ่ายใดคำวินิจฉัยของมหาเถรสมาคมอันเป็นความผิดตามมาตรา 27 และมีโทษถึงจำคุก 1 ปี ตามมาตรา 43 นั้น ซึ่งโดยเนื้อหาของกรกระทำแล้วไม่เป็นความผิดทางอาญาแต่เมื่อทางคณะสงฆ์ได้พิจารณาวินิจฉัยหรือมีคำสั่งให้ลงโทษทางวินัยแล้ว แต่พระภิกษุรูปนั้นฝ่ายใดไม่ปฏิบัติตามคำสั่งวินิจฉัย ทางฝ่ายคณะสงฆ์ไม่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะบังคับให้เป็นไปตามคำสั่งได้จึงได้บัญญัติไว้ใน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 มาตรา 43 ว่าผู้ใดฝ่ายใดขัดคำสั่งคำวินิจฉัยตามมาตรา 15 จัตวา วรรคสอง มาตรา 26 มาตรา 27 วรรคสอง หรือมาตรา 28 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี เหล่านี้ เพื่อเป็นการสนับสนุนคุ้มครองศาสนาคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยต่อไป

อย่างไรก็ดีการจับกุมตัวพระภิกษุสามเณรที่ฝ่ายใดประกาศคณะสงฆ์อาณัติคณะสงฆ์ข้างต้นนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจที่จับกุมมีอำนาจนำตัวไปส่งกรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการเท่านั้น

แต่ไม่มีอำนาจควบคุมตัวไว้ที่สถานีตำรวจ และการใช้วิธีการจับกุมต้องกระทำด้วยความสุภาพ อ่อนโยน ห้ามใช้เครื่องพันธนาการ เนื่องจาก การกระทำดังกล่าวไม่เป็นความผิดทางอาญา เป็นเพียงการละเมิดพระธรรมวินัยเท่านั้น ความผิดบางเรื่อง เป็นเพียงอาชญาเล็กน้อย สามารถ แสดงอาบัติให้กลับคืนบริสุทธิ์ได้ สถานะทางสงฆ์ยังคงอยู่ และบางเรื่องหากอยู่ปริวาสกรรมตามที่กำหนดไว้ในพระธรรมวินัย ก็พ้นจากความผิดได้หรือหากพระภิกษุสงฆ์รูปนั้นปฏิเสธจะต้อง ผ่านการฟ้องร้องดำเนินการทางพระวินัยตามกฎหมายอาญา หมวดที่ 11 ว่าด้วยการนิรกรรม ซึ่งเป็นการพิจารณาตามขั้นตอนของฝ่ายสงฆ์ต่างหาก การจับกุมในความผิดทางพระวินัยนี้ เป็นการขอความร่วมมือจากกระทรวงศึกษาธิการมายังกระทรวงมหาดไทย เพื่อให้ช่วยสอดส่อง ดูแลพระภิกษุสงฆ์ปฏิบัติตามอาณัติคณะสงฆ์ด้วยดี การจับกุมควบคุมตัวนำส่ง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนั้นไม่ควรนำหลักเกณฑ์ตามกฎหมายมาใช้ แต่ควรจะทำในลักษณะการขอร้องขอความร่วมมือกับพระภิกษุรูปนั้นให้ไปพร้อมกันด้วยดีหากพระภิกษุรูปนั้น ชัดซิ่นหรือจะหลบหนี จะใช้วิธีการจับกุมหรือใช้เครื่องพันธนาการเช่นเดียวกับการจับกุมผู้กระทำผิดกฎหมายทางอาญาไม่ได้ การแก้ปัญหาเบื้องต้นนั้นให้เจ้าหน้าที่ตำรวจที่พบเห็นตรวจสอบ ชื่อที่อยู่ อุปถัมภ์ ให้ชัดเจนแล้วรีบแจ้งเจ้าอาวาสของพระภิกษุรูปนั้น ให้ทราบโดยเร็วต่อไป หากตรวจสอบแล้วไม่มีหลักฐานการบวชที่ถูกต้องตามกฎหมาย ก็ให้จับกุมดำเนินคดีในความผิดฐาน แต่งกายหรือใช้ เครื่องหมายที่แสดงว่าเป็นพระภิกษุสงฆ์ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 208 ต่อไป ในการ จับกุมพระภิกษุสงฆ์ผู้ละเมิดทางพระวินัยน่าจะมีหน่วยงานของฝ่ายสงฆ์ช่วย ประสานการปฏิบัติ กับเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้จับกุม เพื่อจะได้ช่วยแก้ปัญหากรณีดังกล่าวข้างต้นได้ ทั้งนี้หากเจ้าหน้าที่ ตำรวจกระทำไปเกินขอบอำนาจตามกฎหมาย ก็อาจเข้าข่ายความผิดการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 ได้ จึงเป็นปัญหาสำหรับผู้ปฏิบัติในการสนับสนุน ตามหนังสือขอความร่วมมือของกระทรวงศึกษาธิการที่กล่าวมาข้างต้น ในส่วนของฝ่ายคณะ สงฆ์ก็มีอำนาจในการดำเนินการปกครองของตนเองต่างหาก เมื่อพบว่าพระภิกษุสงฆ์ในการ ปกครองทำการละเมิดพระธรรมวินัย เช่น มีคำสั่งทางปกครองให้สึกหรือสละสมณเพศของ ฝ่ายคณะสงฆ์นั้น ถือเป็นเรื่องภายในคณะสงฆ์ต่างหาก โดยมีคำพิพากษาที่ 394/2477 วาง หลักไว้ดังนี้

คำพิพากษาที่ 394/2477 จำเลยถูกเจ้าคณะจังหวัดสั่งสึก และได้เปลี่ยนผ้า กาสาวพัตร์ออกแล้ว จำเลยต่อสู้ว่าคำสั่งให้สึกจำเลยนั้นเป็นคำสั่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย จำเลยจึงกลับครองผ้ากาสาวพัตร์และเข้าอยู่ในวัดอีก ศาลวินิจฉัยว่าการสึกจำเลยจะเป็นการ ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่นั้นเป็นกิจการภายในคณะสงฆ์ต่างหาก เมื่อเจ้าคณะสั่งสึกและได้

เปลื้องผ้ากาสาวพัตรจำเลยออกแล้ว ตามกฎหมายถือว่าจำเลยเป็นคดีพิพาท เมื่อจำเลยจะกลับ
เข้าอยู่ในวัดต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสตามพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121

คำพิพากษาฎีกาที่ 386/2477 คดีนี้ได้ความว่าจำเลยต้องอธิกรณ์ฐานขัดคำสั่ง
เจ้าคณะในเมื่อยังเป็นพระภิกษุอยู่ สมเด็จพระสังฆราชเจ้ามีพระวินิจฉัยให้สึกเสีย คณะสงฆ์
และเจ้าพนักงานได้จัดการสึกจำเลยขาดจากภิกษุแล้ว จำเลยยังกลับนุ่งห่มผ้ากาสาวพัตรอยู่ใน
ที่สุดเจ้าคณะจังหวัดสมุทรปราการ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการได้ออกคำสั่งห้ามมิให้
จำเลยแต่งกายเป็นพระภิกษุ เพราะเป็นการแอบอ้างแสดงตนเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา
แต่จำเลยไม่ยอมยังขัดขืนแต่งกายเป็นพระภิกษุอยู่ โจทก์จึงฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยตาม
กฎหมายลักษณะอาชญา มาตรา 334 ข้อ 2 และพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.121
มาตรา 4-31-40-42ฯ ศาลจังหวัดสมุทรปราการและศาลอุทธรณ์พิพากษาต้องกันว่าจำเลยมี
ความผิดตามกฎหมายลักษณะอาชญา มาตรา 334 ข้อ 2 ให้ปรับจำเลยเป็นเงิน 50 บาท ถ้า
ไม่ใช้ค่าปรับให้บังคับตามมาตรา 18 จำเลยทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาว่า จำเลยมิได้กระทำผิด
อันควรต้องสั่งสึกและการสั่งสึกนั้นจะต้องประชุมพระมหาเถรสมาคมตามพระราชบัญญัติการ
ปกครองคณะสงฆ์ มาตรา 4 กรรมการศาลฎีกาเห็นว่า การที่จำเลยได้กระทำผิดอันควรต้องสั่ง
สึกหรือไม่เป็นอำนาจฝ่ายสงฆ์วินิจฉัย ไม่เป็นประเด็นเรื่องนี้ ส่วนการสั่งสึกนั้น ก็ไม่มี
กฎหมายบังคับว่าจะต้องประชุมพระมหาเถรสมาคมดังจำเลยอ้าง พระราชบัญญัติปกครองคณะ
สงฆ์ มาตรา 4 เป็นแต่บทบัญญัติว่าด้วยการปกครองคณะสงฆ์ทั่วไป ไม่ใช่บทบัญญัติในการ
สั่งสึก จึงพิพากษายืนตามศาลอุทธรณ์ ให้ยกฎีกาจำเลยเสีย ฯ

คำพิพากษาฎีกาที่ 378/2499 คนไทยบวชในต่างประเทศ โดยมีได้ใช้อุปชฌาย์
ซึ่งแต่งตั้งตามกฎหมายและสังฆาณัติของไทยนั้น ไม่ถูกต้องตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์
คณะสงฆ์ไทยจึงประกาศห้ามเจ้าอาวาสมิให้รับผู้นั้นไว้ในวัดได้ ประกาศคณะสงฆ์ที่ห้ามมิให้
เจ้าอาวาสวัด ไตรรับโจทก์ไว้ในสำนักอีกต่อไป แม้ในประกาศจะใช้ถ้อยคำว่า โจทก์ต้องอธิกรณ์
ฉายาปาราชิกฐานคลุกคลีด้วยมาตุคาม ก็มีได้หมายความว่า โจทก์ช้องเสพเมถุนกับมาตุคาม
เมื่อปรากฏว่าโจทก์ต้องขอหาว่า ประพฤติตนคลุกคลีกับมาตุคาม จนถูกบังคับให้สึก จึงจะ
ถือว่าเป็นการละเมิดมิได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1172/2492 คณะสงฆ์เป็นที่รวมของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา
ซึ่งยึดมั่นเอาพระธรรมวินัยเป็นหลักปฏิบัติและมีกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์สนับสนุนบุคคลใดจะ

เข้าเป็นคณะสงฆ์ได้ก็ต้องบวชเป็นพระภิกษุเสียก่อน ตามกฎหมายโจทก์ย่อมมีสิทธิจะบวชได้ แต่ไม่มีบทกฎหมายได้บังคับว่า ถ้าโจทก์หรือใครจะบวชแล้วคณะสงฆ์จะยอมให้บวชหรืออุปญายจะต้องบวชให้ เป็นสิทธิของคณะสงฆ์และผู้เป็นอุปญาย การที่คณะสงฆ์ไม่ยอมบวชหรืออุปญายไม่ยอมบวชให้โจทก์ไม่ถือว่าเป็นการละเมิดต่อโจทก์

ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 386/2477 คำพิพากษาฎีกาที่ 394/2477 และคำพิพากษาฎีกาที่ 378/2499 ข้างต้น จึงได้หลักว่าคำสั่งการปกครองของฝ่ายสงฆ์ที่มีคำสั่งให้พระภิกษุสงฆ์รูปใดสึก จึงเป็นเรื่องอำนาจของฝ่ายสงฆ์ต่างหาก และไม่เป็นการละเมิดต่อพระภิกษุผู้ถูกสั่งให้สึกนั้น และคำพิพากษาที่ 1172/2492 ถึงแม้ว่าบุคคลใดมีสิทธิจะบวชแต่คณะสงฆ์จะยอมบวชให้หรือไม่เป็นสิทธิของคณะสงฆ์หรือพระอุปญายต่างหาก

4.3.2 เป็นความผิดทางด้านอาญาและทางด้านพระวินัย

ความผิดกรณีนี้ได้แก่ ฆ่าคนตาย ทำร้ายร่างกาย ลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ข่มขืนกระทำชำเรา กระทำอนาจาร (กรณีไม่ยินยอม) และความผิดอาญาอื่น เช่น เสพยาเสพติด มียาเสพติด เป็นต้น ความผิดที่เป็นทั้งความผิดอาญาและความผิดพระวินัยนี้ ฝ่ายบ้านเมืองก็ต้องดำเนินการตามกฎหมาย ในส่วนทางพระวินัยฝ่ายสงฆ์ก็จะดำเนินการตามพระธรรมวินัยและกฎหมายอาญาฉบับที่ 11 กระบวนการทั้งสองฝ่ายไม่สอดคล้องสัมพันธ์กัน หลักฐานทางคดีอาญา อาศัยหลักเกณฑ์ทางกฎหมาย เช่น การสืบสวนจับกุม ตรวจค้น ตรวจพิสูจน์ของกลาง การตรวจเลือด ซึ่งใช้เทคนิคทางด้านวิทยาศาสตร์ แต่ฝ่ายสงฆ์ไม่มีเครื่องมืออุปกรณ์ และบุคลากรจึงทำให้การได้มาซึ่งพยานหลักฐานไม่ได้ข้อเท็จจริงเท่าที่ควร ส่วนใหญ่จะรอผลคดีทางอาญา เป็นเหตุให้สถานภาพของพระภิกษุสงฆ์ไม่ได้รับการพิจารณาตามหลักพระธรรมวินัย ทำให้เกิดการล่าช้า ชับซ้อน หากได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว ก็จะถูกให้สละสมณเพศตามมาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ หากได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวสถานะสงฆ์ยังคงอยู่แต่ต้องมาศาล ในสภาพนักบวชในฐานะผู้ต้องหาหรือจำเลย จึงอาจทำให้พุทธศาสนิกชนมองดูแล้วไม่เหมาะสมกับเพศนักบวช ปัญหาดังกล่าวนี้ยังเป็นปัญหาสำหรับพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ศาลและราชทัณฑ์ ด้วยที่ไม่มีระเบียบปฏิบัติสำหรับพระภิกษุสงฆ์ที่ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา

4.3.3 เป็นความผิดเฉพาะทางอาญา

ความผิดประเภทนี้ได้แก่ ความผิดเกี่ยวกับพระราชบัญญัติว่าด้วย ความผิด

อันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ.2534 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ความผิดประเภทนี้ส่วนใหญ่จะไม่เกี่ยวข้องกับพระธรรมวินัย ซึ่งความผิดประเภทนี้ก็ปฏิบัติไปตามอำนาจตามกฎหมาย เช่นเดียวกับหัวข้อ 4.3.2 เพียงแต่ฝ่ายคณะสงฆ์ไม่ต้องพิจารณาความผิดทางด้านพระธรรมวินัย

4.4 ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญา

ในการดำเนินคดีอาญานั้นในประเทศไทยเรามีกฎหมายที่ใช้เป็นหลักปฏิบัติได้ แต่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477 และพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ซึ่งการดำเนินคดีนั้นมีการแบ่งเป็นขั้นตอน เพื่อเป็นการถ่วงดุลอำนาจกันได้แก่ การจับกุม สอบสวน ฟ้องร้อง พิเคราะห์พินิจคดีและบังคับโทษ ซึ่งจำแนกได้เป็นขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

4.4.1 การจับกุมตรวจค้น

การจับกุมตรวจค้นโดยทั่วไปเป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่ปฏิบัติการตามกฎหมาย เพื่อวัตถุประสงค์ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม เพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีตามกฎหมาย ซึ่งกฎหมายได้ให้อำนาจและวางหลักเกณฑ์ไว้ดังบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เกี่ยวข้อง เช่น การจับบุคคลโดยไม่มีหมายจับ ตามมาตรา 78¹¹ การจับกุมบุคคลที่กระทำความผิด ซึ่งหน้าตามตรา 80¹² และตรวจจับในที่สาธารณะโดยไม่มีหมายค้นตามมาตรา 92¹³ ในกรณีชั้นจับกุม พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายโดยเคร่งครัด เพราะการจับกุมบุคคลนั้นเป็นการกระทำที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคล แต่ถ้าบุคคลผู้จะต้องถูกจับนั้นเป็นพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาแล้ว นอกจากจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายข้างต้นแล้ว กรมตำรวจ (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ) ได้มีระเบียบเกี่ยวกับการจับกุมพระภิกษุสามเณรไว้ในประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี เล่ม 1 ลักษณะ 3 บทที่ 5 ข้อ 39 ว่า

“ข้อ 39 ในกรณีที่พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนากระทำความผิดอาญานั้น ไม่มีกฎหมายในที่ใดบัญญัติห้ามมิให้จับกุมแต่ประการใด เจ้าพนักงานคงทำการจับกุมได้ เช่น

¹¹มาตรา 78 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

¹²มาตรา 80 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

¹³มาตรา 92 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

เดียวกับบุคคลทั่วไป แต่ให้ระลึกว่าพระภิกษุสามเณรนั้นเป็นที่เคารพกราบไหว้ของพุทธศาสนิกชน การกระทำใดๆ ต่อพระภิกษุสามเณรนั้นจะต้องกระทำด้วยความเคารพ และอ่อนโยนในทุกกรณี แต่เมื่อทำการจับกุมตัวมาได้แล้ว ถ้าจำเป็นจะต้องควบคุมให้ปฏิบัติตามระเบียบที่ว่าด้วยการควบคุมต่อไป”¹⁴

จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีข้างต้นนั้น ไม่มีกฎหมายยกเว้นมิให้จับกุมพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาแต่อย่างใด หากแต่ต้องกระทำด้วยความเคารพสุภาพอ่อนโยนเท่านั้น และการจับกุมโดยความเคารพสุภาพอ่อนโยนนั้นคงไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน ในกรณีนี้ผู้วิจัยเห็นว่าควรพิจารณาไปตามพฤติการณ์แต่ละเรื่อง หากขณะจับกุมผู้จะถูกจับจะหลบหนีหรือต่อสู้ขัดขวางหรือจะทำร้าย หากใช้วิธีการด้วยความเคารพสุภาพอ่อนโยนอาจจะไม่สัมฤทธิ์ผล ทั้งนี้หากผู้จะถูกจับไม่ได้มีพฤติการณ์น่าจะหลบหนีน่าจะกระทำด้วยความเคารพสุภาพอ่อนโยนได้ ส่วนการตรวจค้นบุคคลหรือสถานที่เกี่ยวกับพระภิกษุสามเณรไม่มีกฎหมายและระเบียบวางไว้เป็นการเฉพาะ จึงปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยเหตุออกหมายค้นและหลักการค้นโดยเคร่งครัดในส่วนกรณีความผิดทางพระวินัย ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการขอความร่วมมือมายังกระทรวงมหาดไทยนั้น ซึ่งอยู่ในระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีลักษณะ 3 ข้อ 40 กรณีพระภิกษุสามเณรประพฤติตนไม่เหมาะสมตามอาณัติคณะสงฆ์ให้นำตัวพระภิกษุสามเณรรูปนั้นส่งมอบให้เจ้าคณะท้องถิ่นดำเนินการต่อไป หรือหากพบพฤติกรรมอยู่ในที่ลับตากับหญิงสองต่อสอง เสพเครื่องดองของเมา สุรายาฝิ่นกัญชา เล่นการพนันต่างๆ และนุ่งห่มอย่างคฤหัสถ์ให้นำตัวส่งมอบแก่เจ้าคณะท้องถิ่นเช่นเดียวกัน ส่วนกรณีหากพบพฤติกรรมละเมิดประณมปาราชิกให้ทำการจับกุมนำตัวส่งมอบกรมศาสนากระทรวงศึกษาธิการต่อไปได้ตามข้อ 41

4.4.2 การสอบสวน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้บัญญัติเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาที่เกี่ยวข้องดังนี้

มาตรา 121 พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทั้งปวง

¹⁴ระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี เล่มที่ 1 ลักษณะที่ 3 บทที่ 5 ข้อ 39, 40 และ 41

ถ้าเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัว ห้ามมิให้ทำการสอบสวน เว้นแต่จะมีคำร้องทุกข์ตามระเบียบ

มาตรา 120 ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาลโดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้น

การสอบสวนเป็นขั้นตอนสำคัญขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรม หากการสอบสวนกระทำโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายก็จะทำให้การฟ้องร้องของพนักงานอัยการ และการพิจารณาคดีของศาลไม่ชอบด้วยกฎหมายได้สำหรับกรณีพระภิกษุสงฆ์ต้องหาคดีอาญานั้น ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่มีบทบัญญัติไว้เป็นกรณีพิเศษแต่อย่างใด จึงต้องปฏิบัติตามกฎหมาย เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไปแต่มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 มาตรา 29 ใต้บัญญัติเกี่ยวกับหลักการปล่อยตัวชั่วคราวและการควบคุมพระภิกษุสงฆ์ที่ตกเป็นผู้ต้องหาไว้เป็นพิเศษแตกต่างจากบุคคลทั่วไปดังนี้

“พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 29” พระภิกษุรูปใดถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา เมื่อพนักงานสอบสวน หรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราว และเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดอยู่ไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม หรือพระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดวัดใดวัดหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้

บทบัญญัติดังกล่าวได้ให้อำนาจพนักงานสอบสวนจัดดำเนินการให้พระภิกษุผู้ถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาให้สละสมณเพศได้ ทั้งนี้เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายในบางคดีมีความจำเป็นต้องควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ เพื่อประโยชน์ในการสอบสวนคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย หากจะต้องควบคุมตัวผู้ต้องหานั้นไว้ทั้งที่ยังอยู่ในสมณเพศ ย่อมกระทบกระเทือนเสียหายแก่คณะสงฆ์ และพระศาสนา หากจะปล่อยชั่วคราวไปก็อาจเกิดความบกพร่องเสียหายแก่การดำเนินคดี จึงจำเป็นต้องดำเนินการให้พระภิกษุผู้ต้องหานั้นสละสมณเพศเพื่อป้องกันมิให้เกิดเสียหายแก่พระศาสนาและมีให้เสียหายแก่การดำเนินคดี แต่ต้องดำเนินการเฉพาะกรณีที่จำเป็นเท่านั้น¹⁵ หลักเกณฑ์การสละสมณเพศตามมาตรา 29 แยกพิจารณาได้ดังนี้

(1) พนักงานสอบสวน หรือพนักงานอัยการ ไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราว และเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม หรือ

¹⁵โชติ ทองประยูร, เรื่องเดิม, หน้า 176-177

- (2) พนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม
- (3) พระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง

ในกรณีข้อ 1 ถ้าพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการเห็นสมควรให้ปล่อยตัวชั่วคราวแล้ว ก็ไม่เข้าหลักเกณฑ์ที่จะต้องให้สละสมณเพศ เว้นแต่เข้าหลักเกณฑ์ตามข้อ (1), (2) และ (3) ส่วนกรณีที่เห็นสมควรให้ปล่อยตัวชั่วคราวหรือไม่อย่างใดนั้น ไม่มีกฎหมายหรือระเบียบที่ปฏิบัติเกี่ยวกับพระสงฆ์ไว้โดยเฉพาะ จึงใช้หลักเกณฑ์ตามมาตรา 108 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นหลักเกณฑ์การวินิจฉัยคือ มาตรา 108 ในการวินิจฉัยคำร้องให้ปล่อยชั่วคราว ให้ฟังพิจารณาข้อเหล่านี้ประกอบ

- (1) ความหนักเบาแห่งข้อหา
- (2) หลักฐานที่นำมาสืบแล้วเพียงใด
- (3) พฤติการณ์ต่างๆ แห่งคดีเป็นอย่างไร
- (4) เชื่อถือผู้ร้องขอประกัน หรือหลักประกันได้เพียงใด
- (5) ผู้ต้องหา หรือจำเลยน่าจะหลบหนีหรือไม่
- (6) ภัยอันตราย หรือความเสียหายที่จะเกิดจากการปล่อยชั่วคราวมีเพียงใดหรือไม่
- (7) ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องขังตามหมายศาล

ถ้ามีคำคัดค้านของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือโจทก์แล้วแต่กรณี ศาลฟังรับประกอบการวินิจฉัยได้

การยื่นคำร้องขอปล่อยตัวชั่วคราว เป็นสิทธิของผู้ต้องหา จำเลย หรือผู้เกี่ยวข้องมีส่วนได้เสีย เมื่อได้รับคำร้องขอให้ปล่อยตัวชั่วคราวแล้วก็ต้องพิจารณาตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายดังกล่าวข้างต้น การที่จะเห็นสมควรให้ปล่อยตัวชั่วคราวหรือไม่นั้นเป็นดุลยพินิจของพนักงานสอบสวน หรือพนักงานอัยการ หรือศาล แล้วแต่กรณีที่จะต้องอาศัยหลักเกณฑ์ของกฎหมายการไม่อนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราว ต้องมีเหตุผลความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นการตัดอิสระภาพของบุคคล โดยที่ศาลยังไม่ได้พิพากษาว่าผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีพระภิกษุสงฆ์ เมื่อไม่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม หรือเจ้าอาวาสไม่รับมอบตัวในควบคุม พนักงานสอบสวนก็จำเป็นต้องควบคุมตัวพระภิกษุสงฆ์รูปนั้นไว้ที่สถานีตำรวจ เพื่อประโยชน์ในการสอบสวนต่อไป แต่จะควบคุมพระภิกษุรูปนั้นทั้งที่ยังอยู่ในสมณเพศไม่ได้ โดยจะต้องจัดดำเนินการให้สละสมณเพศก่อนที่จะนำตัวเข้าห้องควบคุมได้ ในการให้สละสมณเพศในส่วนของฝ่ายบ้านเมืองนั้นไม่มีระเบียบวางไว้ชัดเจน โดยทั่วไปก็จะนำตัวพระภิกษุรูปนั้นไปพบเจ้าคณะท้องถิ่น เพื่อดำเนินการตามวิธีการของฝ่ายสงฆ์ พนักงานสอบสวนจึงไม่มีอำนาจที่จะดำเนินการกับพระภิกษุสงฆ์

นั้นด้วยตนเอง ในเรื่องนี้อาจเกิดปัญหาในทางปฏิบัติของพนักงานสอบสวนกรณีควรจะมีเหตุสมควรให้สึก หรือถอดสมณศักดิ์พระภิกษุสงฆ์ที่ต้องหาคดีอาญาในระหว่างการดำเนินคดี อาจส่งผลกระทบต่อสถานภาพความเป็นพระภิกษุสงฆ์ หรือสมณศักดิ์ที่ได้รับพระราชทานมา กรมตำรวจในสมัยหนึ่งจึงทำหนังสือขอหารือแนวทางปฏิบัติไปยังกรมศาสนา และกรมศาสนาได้ตอบข้อหารือมายังกรมตำรวจ โดยให้ถือตามนัยแห่งประกาศของสมเด็จพระสังฆราช ลงวันที่ 9 สิงหาคม 2466 และพระราชหัตถเลขา ลงวันที่ 6 กันยายน 2466 ดังนี้

ประกาศของสมเด็จพระสังฆราช ลงวันที่ 9 สิงหาคม 2466 เรื่อง พระภิกษุต้องหาคดีอาญาให้ส่งเจ้าคณะ เว้นแต่คดีฆ่าคนตายและโจรกรรม ความตอนหนึ่งว่า “การขังพระภิกษุทั้งผ้ากาสาวพัตร์ไม่ต้องด้วยพระราชนิยม เพราะทำดังนั้นเป็นการลบหลู่ดูหมิ่นพระศาสนา ฯ เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมขอเรียนปฏิบัติว่า เมื่อพระภิกษุเป็นจำเลยคดีไม่มีการประกัน ครั้นได้สอบและอุทธรณ์จักควบคุมไว้อย่างไร เมื่อศาลต้องการตัวเมื่อไรให้ได้ ตัว ฯ จึงนำเข้าปรึกษาในที่ประชุมแห่งมหาเถรสมาคม ลงมติพร้อมกันว่า เมื่อภิกษุผู้เป็นจำเลยในคดีไม่มีประกันชั้นใดสวนและอุทธรณ์ ศาลควรสั่งมอบเจ้าคณะไว้ เจ้าคณะรับไว้แล้ว ควรพิจารณารูปคดีของพระภิกษุนั้น เห็นควรให้สึกก็สึกมอบตัวแก่เจ้าพนักงานไป เห็นควรควบคุมตัวไว้ก็ให้ควบคุมไว้จนกว่าศาลจะเรียกตัวไป เพราะฉะนั้นเมื่อศาลส่งตัวภิกษุเช่นนั้นมาจงรับไว้และปฏิบัติตามที่กล่าวมาแล้วนั้น”

พระราชหัตถเลขาที่ 6/243 ลงวันที่ 6 กันยายน 2466 ความตอนหนึ่งว่า

“ถ้าภิกษุต้องหาในคดีที่เนื่องด้วยการฆ่าคนตาย หรือกระทำโจรกรรมให้ศาลสั่งคุมขังไว้ได้ชั่วคราวในเรือนจำแต่อย่างเพื่อใช้เครื่องพันธนาการจนกว่าจะได้เปลื้องผ้ากาสาวพัตร์ออกแล้ว และเมื่อสั่งให้ขังพระภิกษุไว้ชั่วคราวดังกล่าวมาแล้วนี้ ก็ต้องให้ผู้พิพากษารีบบอกไปยังเจ้าคณะขอให้เจ้าคณะบังคับให้ภิกษุนั้นสึก ถ้าภิกษุต้องคดีที่มีโทษเนื่องด้วยการฆ่าคนตาย หรือโจรกรรมก็ให้มอบภิกษุแก่เจ้าคณะตามนัยที่มหาเถรสมาคมปรึกษามานั้น”

กรณีตามนัยหนังสือข้างต้น จึงได้หลักเกณฑ์ได้ดังนี้

1. กรณีที่ต้องคดีฐานฆ่าคนตาย หรือโจรกรรม
 - 1.1 ห้ามมิให้ใช้เครื่องพันธนาการ จนกว่าจะได้เปลื้องผ้ากาสาวพัตร์ออกแล้ว
 - 1.2 ศาลสั่งขังชั่วคราวได้
 - 1.3 แจ้งให้เจ้าคณะมาทำการบังคับให้สึก
2. ถ้าเป็นคดีความผิดฐานอื่น ให้ส่งมอบตัวให้เจ้าคณะดำเนินการรับตัวไว้ควบคุม หากศาลต้องการตัวก็ให้ส่งตัวไปในระหว่างนี้ เจ้าคณะต้องพิจารณารูปคดีว่า เห็นควรให้สึกหรือไม่

ถ้าเห็นควรให้สึกก็ให้มอบตัวแก่เจ้าพนักงานไป ถ้าไม่เห็นควรให้สึกก็ให้ควบคุมตัวไว้จนกว่าศาลจะเรียกตัว

จึงกล่าวได้ว่าถ้าเป็นคดีความผิดประเภทฆ่าคนตาย หรือโจรกรรม เป็นบทบังคับว่าต้องให้สึกโดยให้เจ้าคณะมาบังคับให้สึกในระหว่างนี้ให้ศาลขังไว้ชั่วคราวแต่ห้ามใช้เครื่องพันธนาการ ส่วนกรณีที่เป็นความผิดฐานอื่นให้เป็นดุลยพินิจของเจ้าอาวาสพิจารณาตามรูปคดีว่าเห็นควรให้สึกหรือไม่ ถ้าเห็นควรให้สึก เมื่อสึกแล้วก็ส่งตัวไปยังเจ้าพนักงาน แต่ถ้าไม่เห็นควรให้สึกก็ควบคุมตัวไว้จนกว่าทางราชการจะต้องการตัวการที่เจ้าอาวาสรับตัวไม่ควบคุมนั้นมีปัญหาว่าทางวัดมีห้องควบคุมหรือไม่ถ้าไม่มีหากหลบหนีไปจะถือว่าเจ้าอาวาสประมาท เลินเล่อทำให้ผู้ต้องหาหลบหนีไปในระหว่างการควบคุมตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 205 ได้จากหนังสือและพระราชหัตถเลขาข้างต้น ส่งผลให้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับให้สละสมณเพศ พระภิกษุในมาตรา 29 และมาตรา 30 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ในเวลาต่อมาจนถึงปัจจุบัน สำหรับกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ได้รับการประกันตัวหรือได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวย่อมไม่มีปัญหาเกี่ยวกับการควบคุมแต่อย่างใด แต่การใช้ดุลยพินิจของพนักงานสอบสวนเกี่ยวกับการปล่อยตัวชั่วคราว ย่อมมีผลต่อสถานภาพของความเป็นพระภิกษุสงฆ์ เมื่อได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวสถานะความเป็นพระภิกษุสงฆ์ยังอยู่ตลอดไปจนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาว่ามีความผิดและถูกลงโทษจำคุก ซึ่งการจำคุกหรือขังพระภิกษุสงฆ์ต้องปฏิบัติตามมาตรา 30 แห่ง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เว้นแต่ฝ่ายคณะสงฆ์จะมีคำสั่งให้สึกหรือให้สละสมณเพศไปก่อนในระหว่างการดำเนินคดีนั้น

4.4.3 การฟ้องร้อง

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 เมื่อได้รับสำนวนการสอบสวนจากพนักงานสอบสวนดังกล่าวในมาตรา ก่อน ให้พนักงานอัยการปฏิบัติดังต่อไปนี้

- (1) ในกรณีความเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง ให้ออกคำสั่งไม่ฟ้อง ถ้าไม่เห็นชอบด้วย ก็ให้สั่งฟ้อง และแจ้งให้พนักงานสอบสวนส่งผู้ต้องหามาเพื่อฟ้องต่อไป
- (2) ในกรณีมีความเห็นควรสั่งฟ้อง ให้ออกคำสั่งฟ้องและฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ถ้าไม่เห็นชอบด้วยก็ให้สั่งไม่ฟ้อง

ในกรณีหนึ่งกรณีใดข้างต้น พนักงานอัยการมีอำนาจ

- (ก) สั่งตามที่เห็นควรให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติม หรือส่งพยานคนใดมาให้ซักถามเพื่อสั่งต่อไป

(ข) วิจัยฉายว่าควรปล่อยผู้ต้องหา ปล่อยชั่วคราว ควบคุมไว้ หรือขอให้ศาลชั่ง แล้วแต่กรณี และจัดการ หรือสั่งการให้เป็นไปตามนั้น

เมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวนการสอบสวนจากพนักงานสอบสวนแล้ว ก็จะพิจารณา มีความเห็นว่าควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องหรือสั่งให้สอบสวนเพิ่มเติมหรือสั่งให้ส่งพยานมาให้ซักถาม ถ้าพนักงานสอบสวนมีความเห็นสั่งฟ้องก็จะส่งสำนวนพร้อมตัวผู้ต้องหา เว้นแต่ผู้ต้องหาจะถูก ศาลชั่งไว้ในระหว่างการสอบสวน และยังมีเห็นว่าควรอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวหรือไม่ หากมีความเห็นสั่งฟ้องก็จะยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลต่อไป

หากเป็นกรณีพระภิกษุสงฆ์นั้น ถ้าพระภิกษุสงฆ์นั้นถูกจับและถูกควบคุมตัวอยู่สถานี ตำรวจ โดยไม่ได้ขอปล่อยตัวชั่วคราว แต่พนักงานสอบสวนไม่อนุญาต พนักงานสอบสวนก็ จะต้องดำเนินการ เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์นั้นสละสมณเพศก่อนจะนำตัวไปเข้าห้องควบคุม โดย พาผู้ต้องหาซึ่งเป็นพระภิกษุ ไปพบเจ้าคณะท้องถิ่นที่ใกล้ที่สุด เพื่อดำเนินการให้สละสมณเพศ แต่ถ้าหากเป็นกรณีที่พระภิกษุสงฆ์นั้น ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวไปตั้งแต่ในชั้นสอบสวน สถานภาพความเป็นพระภิกษุสงฆ์ยังคงอยู่ต่อไป เว้นแต่ฝ่ายคณะสงฆ์จะได้มีคำสั่งให้สละสมณ เพศในระหว่างนั้น การนำตัวผู้ต้องหาในสภาพที่ยังเป็นพระภิกษุสงฆ์มายังพนักงานอัยการ พร้อมสำนวนการสอบสวนนั้น ปรากฏเคยมีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว โดยกรมตำรวจใน ครั้งนั้นได้ขอหารือไปยังกรมอัยการ เกี่ยวกับการฟ้องพระภิกษุสามเณรที่ต้องหาคดีอาญา ซึ่งกรมอัยการได้ตอบข้อหารือมายังกรมตำรวจตามหนังสือที่ 3751/2503 ลงวันที่ 29 สิงหาคม 2503 ความตอนหนึ่งว่า”ตามหนังสือที่อ้างถึง หารือว่าพระภิกษุสามเณรซึ่งถูกจับกุมในคดี อาญา เมื่อพนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวน และส่งสำนวนให้พนักงานอัยการหรือผู้ว่าคดี แล้ว พนักงานอัยการหรือผู้ว่าคดีจะฟ้องผู้ต้องหา ทั้ง ๆ ที่ยังเป็นพระภิกษุ หรือสามเณรได้ หรือไม่นั้น กรมอัยการเห็นว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือพระราชบัญญัติ จัดตั้งศาลแขวง และวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวงไม่ได้บัญญัติห้ามการฟ้องผู้ต้องหา ซึ่งเป็นพระภิกษุสามเณรไว้ประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 มาตรา 54 ก็ยังบัญญัติว่า ผู้ใดต้องคำวินิจฉัยถึงที่สุดให้สึกแล้วไม่สึก มีความผิด ต้องระวางโทษไม่เกิน 6 เดือน ดังนี้ย่อมเป็นการแสดงว่า พนักงานอัยการหรือผู้ว่าคดีฟ้อง พระภิกษุหรือสามเณรต่อศาลทั้งๆ ที่ยังเป็นพระภิกษุหรือสามเณรได้ จึงเรียนมาเพื่อทราบ” จากการตอบข้อหาของกรมอัยการในสมัยนั้น จึงได้หลักว่าพระภิกษุหรือสามเณรไม่ได้รับการ ยกเว้นหรือผ่อนผันหรืออนุโลมแต่อย่างใด ทั้งปรากฏว่าไม่มีบทบัญญัติกฎหมายห้ามฟ้องขณะ ยังเป็นพระภิกษุหรือสามเณร จึงถือได้ว่าพระภิกษุหรือสามเณรมีโอกาสที่จะถูกดำเนินคดีอาญา

ได้ตามกฎหมาย ในกรณีนี้ นายรชฏ เจริญจำ อธิบดีอัยการฝ่ายคดีอัยการสูงสุดได้ให้ความเห็นไว้ว่า¹⁶ “สำนักงานอัยการสูงสุดไม่มีระเบียบการดำเนินคดีกับพระภิกษุสงฆ์โดยเฉพาะจึงปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้ต้องหาทั่วไป แต่อาจจะปฏิบัติต่อตัวผู้ต้องหาที่เป็นพระภิกษุสงฆ์ด้วยความสุภาพอ่อนโยนตามขนบธรรมเนียมประเพณีไทยชาวพุทธ การมาที่ทำการอัยการส่วนใหญ่จะถูกสละสมณเพศมาตั้งแต่ขั้นสอบสวนแล้ว และหากยังไม่ได้สละสมณเพศ และขอลปล่อยตัวชั่วคราวก็มีแนวโน้มจะให้ปล่อยตัวชั่วคราวไป เว้นแต่เป็นคดีอุกฉกรรจ์ หรือคดีที่เห็นว่า หากปล่อยชั่วคราวแล้ว อาจหลบหนีก็อาจไม่อนุญาต ซึ่งจำเป็นจะต้องปฏิบัติตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 29 ที่ผ่านมาทางสำนักงานอัยการสูงสุดเคยอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวอดีตพระยันตระ อมโร หรือนายวินัย ละอองสุวรรณ ผู้ต้องหาซึ่งต้องหาว่าหมิ่นประมาท ดูหมิ่นหรือแสดงอาฆาตมาดร้ายต่อสมเด็จพระสังฆราชอันเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ปรากฏว่าได้ผิดสัญญาประกัน และหลบหนีออกนอกราชอาณาจักร ปัจจุบันยังไม่ได้ตัวมาดำเนินคดี และให้ความเห็นว่ากรณีที่ผู้ต้องหามาศาลในสถานะสงฆ์จะไม่เหมาะสมกับผู้พบเห็น”

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 29 ให้อำนาจพนักงานสอบสวน หรือพนักงานอัยการมีอำนาจพิจารณาให้ปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาได้ หากไม่เห็นสมควรให้ปล่อยตัวชั่วคราว ก็ให้อำนาจในการสละสมณเพศพระภิกษุรูปนั้นก่อนควบคุมตัวไว้ดำเนินคดีตามบทบัญญัติดังกล่าวนั้น เป็นการให้อำนาจพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการใช้ดุลยพินิจตามหลักเกณฑ์ทางกฎหมาย แต่มีผลต่อการสละสมณเพศพระภิกษุสงฆ์ จึงเป็นทางหนึ่งที่ทำให้พระภิกษุสงฆ์พ้นสถานภาพไปโดยผลกฎหมาย

4.4.4 การพิจารณาพิพากษาคดี

“ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 การพิจารณา และสืบพยานในศาลให้กระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยเว้นแต่บทบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น”¹⁷ จากหลักกฎหมายดังกล่าว การพิจารณาคดีต้องกระทำโดยเปิดเผย และให้กระทำต่อหน้าจำเลย เว้นแต่กรณีที่มีความจำเป็นต้องพิจารณาลับ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 177 ซึ่งศาลมีอำนาจสั่งให้พิจารณาเป็นการลับ เมื่อเห็นสมควรโดยผลการ หรือโดยคำร้องขอของ

¹⁶รชฏ เจริญจำ อธิบดีอัยการฝ่ายคดีอัยการสูงสุด, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2542

¹⁷มาตรา 172 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

คู่ความฝ่ายใด แต่ต้องเพื่อประโยชน์แห่งความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันความลับอันเกี่ยวกับความปลอดภัยของประเทศมิให้ล่วงรู้ถึงประชาชน¹⁸ หลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยนี้เอง ทำให้บุคคลที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ผู้เสียหาย ทนายความ และประชาชนที่เข้าฟังการพิจารณาคดี ทำให้พระภิกษุสงฆ์ที่ตกเป็นจำเลยในสถานะพระสงฆ์มีเครื่องแต่งกายของเพศบรรพชิต มาสู่ท่ามกลางแห่งการพิจารณาคดี ย่อมจะมีปัญหาในทางปฏิบัติ ประกอบกับความเชื่อถือศรัทธาในพุทธศาสนา อันมีพระภิกษุสงฆ์เป็นศาสนบุคคลผู้มีหน้าที่เผยแผ่พระศาสนา เป็นบุคคลที่สังคมตั้งความหวังไว้สูงในทางกฎหมาย มีเอกสิทธิ์ที่จะไม่มาศาลตามหมายเรียก¹⁹ ไม่ต้องสาบานตน²⁰ และมีสิทธิ์ที่จะไม่ยอมเบิกความตอบคำถามใดๆ²¹ จึงถือว่าเป็นบุคคลผู้มีฐานะพิเศษทางสังคมไทยให้ความเคารพนับถือกราบไหว้ และมีความใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของสังคมไทยอย่างแยกกันไม่ออก แต่เมื่อตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในทางคดีอาญาแล้ว ก็จำเป็นจะต้องนำมาสู่กระบวนการยุติธรรมเช่นเดียวกัน ในอดีตกระทรวงยุติธรรมเคยหารือไปยังมหาเถรสมาคม กรณีพระภิกษุสงฆ์ต้องหาคดีอาญาว่าควรปฏิบัติอย่างไร²² ซึ่งมหาเถรสมาคมได้ให้แนวทางปฏิบัติว่า ควรสึกหรือไม่ควรสึก ในระหว่างการดำเนินคดีว่า “ในกรณีที่ไม่มีประกัน ถ้าพระภิกษุสงฆ์ต้องหาคดีเกี่ยวกับฆ่าคนตาย หรือโจรกรรมให้ศาลสั่งคุมขังไว้ได้ชั่วคราวในเรือนจำ ห้ามใช้เครื่องพันธนาการ และให้เจ้าคณะมาบังคับให้สึก หลังจากนั้นจึงใช้เครื่องพันธนาการได้ ถ้าหากเป็นคดีอื่นนอกจากที่กล่าวมา ให้ส่งตัวไปยังเจ้าคณะควบคุมตัวไว้ หากศาลต้องการตัวก็ให้ส่งตัวไป และเจ้าคณะมีอำนาจพิจารณาว่าควรให้สึกหรือไม่”

4.4..5 การบังคับโทษ

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 30 บัญญัติว่า เมื่อจะจำคุก กักขัง หรือขังพระภิกษุรูปใดตามคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาล ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้ และให้รายงานให้ศาลทราบถึงการสละสมณเพศนั้น จาก

¹⁸มาตรา 177 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

¹⁹มาตรา 108 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

²⁰มาตรา 112 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

²¹มาตรา 115 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

²²พระราชหัตถเลขาที่ 6/2543 ลงวันที่ 8 กันยายน 2466

บทบัญญัติของ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ดังกล่าวในส่วนการบังคับโทษจะมีหน่วยงานของ ราชทัณฑ์เข้ามาเกี่ยวข้องหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาจำคุก กักขัง หรือพระภิกษุตามคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาล เป็นผู้ปฏิบัติการบังคับโทษตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล โดยทั่วไปนั้น กรมราชทัณฑ์มี พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 8 เกี่ยวกับการรับตัวผู้ต้องขังว่า เจ้าพนักงานเรือนจำจะไม่รับบุคคลใดๆ ไว้เป็นผู้ต้องขังในเรือนจำ เว้นแต่จะได้รับหมายอาญา หรือเอกสารอันเป็นคำสั่งของเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจ และระเบียบกรมราชทัณฑ์ ฉบับที่ 1/2506 เรื่อง การรับและปล่อยตัวผู้ต้องกักขัง ซึ่งเมื่อราชทัณฑ์รับตัวไว้แล้ว ผู้ต้องขังจะต้องปฏิบัติตาม พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และระเบียบการรับและปล่อยตัวผู้ต้องกักขัง ไม่มีระเบียบ ที่วางไว้เฉพาะผู้ต้องขังที่เป็นพระภิกษุสงฆ์แต่อย่างใด จึงต้องนำพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 30 มาบังคับใช้ประกอบกับ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 8 สำหรับในส่วนของราชทัณฑ์มีปัญหาในทางปฏิบัติ กรณีเรือนจำจังหวัดทุ่งสง หรือแนวทางปฏิบัติ เนื่องจากพนักงานอัยการจังหวัดทุ่งสง ได้ยื่นฟ้องพระภิกษุสงฆ์ ต่อ ศาลจังหวัดทุ่งสง ข้อหาลักทรัพย์ และศาลจังหวัดทุ่งสงได้ประทับฟ้องไว้แล้ว ต้องรับตัวพระภิกษุ และยังไม่ได้ลาสิกขาบทมาคุมขังไว้ตามหมายศาลนั้น กรมราชทัณฑ์ได้ตอบข้อหารือตาม หนังสือที่ มท 0905/2583 ลง 24 พ.ศ. 2541 เรื่องแนวทางการปฏิบัติต่อพระภิกษุต้องโทษคดี อาญาดังกล่าวว่า ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 30 เป็นอำนาจของเจ้า พนักงานเรือนจำที่จะดำเนินการให้พระภิกษุนั้นสละสมณเพศ โดยการนิมนต์พระภิกษุรูปอื่นมา ทำการลาสิกขาให้ หรือนำตัวไปทำการลาสิกขาที่วัดใดก็ได้ เช่นเดียวกับการปฏิบัติของ เจ้าหน้าที่ตำรวจ หากไม่สามารถดำเนินการได้ หรือพระภิกษุนั้นไม่ยอมสละสมณเพศ เจ้า พนักงานก็สามารถที่จะดำเนินการให้สละสมณเพศได้โดยการเปลื้องผ้าออกแล้วจัดการให้hung กางเกงตั้งเช่นผู้ต้องขังทั่วไป จึงเห็นได้ว่า การคุมขังผู้ต้องขังที่เป็นพระภิกษุสงฆ์นั้นมีปัญหา สำหรับเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ซึ่งมีหน้าที่รับตัวผู้ต้องขังไว้เช่นเดียวกัน กล่าวคือ ไม่มีระเบียบ ภายในหน่วยงานนั้นๆ รองรับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เกี่ยวกับการควบคุม กักขังผู้ต้องหา ผู้ต้องขัง หรือจำเลยโดยตรง การให้พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งต้องถูกขังสละสมณเพศจึงเกิดความไม่ แน่ใจว่า กระทำถูกต้องตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องนั้นหรือไม่ และถูกต้องตามพระธรรมวินัยว่า ด้วยการนั้นๆ หรือไม่ และในส่วนของตัวพระภิกษุสงฆ์เองหากสมัครใจ การเปลื้องผ้าออกแล้ว ให้hung กางเกงเพียงเท่านี้ ถือว่าขาดจากความเป็นพระภิกษุแล้วหรือไม่ จึงเป็นปัญหาในทางปฏิบัติ เมื่อพระภิกษุนั้น ไม่สมัครใจสละสมณเพศ และเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ได้เปลื้องผ้าออกแล้ว ให้hung กางเกงหรือเครื่องแต่งกายของเรือนจำ แล้วต่อมาปรากฏว่าศาลมีคำสั่งปล่อยตัวผู้ต้องขังที่เป็น พระภิกษุนั้น แล้วว่าได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวไปจะถือว่าระหว่างนั้นขาดจากการเป็น

พระภิกษุสงฆ์หรือไม่

ในการดำเนินการให้สละสมณเพศตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ และควบคุมดำเนินการทางด้านพระวินัยพระสงฆ์ในปัจจุบัน คือมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นองค์กรเดียวดูแลปกครองคณะสงฆ์ไทยทั่วราชอาณาจักร มหาเถรสมาคมก็ไม่ได้มีระเบียบกฎหมายมหาเถรสมาคมว่าด้วยการให้พระภิกษุสงฆ์สละสมณเพศในระหว่างต้องหาคดีอาญา หรือถูกขังในคดีอาญา และไม่มีหนังสือแจ้งเวียนแนวทางปฏิบัติให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบถึงวิธีการให้สละสมณเพศควรดำเนินการเช่นไร อาศัยการปฏิบัติตามอย่างกันมา ขาดหลักเกณฑ์ที่แน่นอน ซึ่งอาจเกิดปัญหาได้ว่าเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ดำเนินการสละสมณเพศโดยมิชอบได้

4.5 การศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินคดีอาญากับบุคคลฐานะพิเศษ

โดยปกติแล้วคดีอาญาและคดีแพ่งสามัญทั่วไปมีศาลพลเรือนซึ่งเป็นศาลสถิตยยุติธรรมมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั่วไป แต่ได้มีศาลพิเศษที่แบ่งตามลักษณะพิเศษของคดีเพิ่มขึ้นอีกต่างหาก ได้แก่ ศาลแรงงาน ศาลภาษีอากร และศาลทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งถือว่าเป็นศาลชำนาญพิเศษมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเฉพาะที่อยู่ในอำนาจเท่านั้น แต่ยังมีศาลพิเศษอีก 2 ศาลที่แบ่งแยกไปตามคุณสมบัติของบุคคลหรือตามพิเศษของคดี ได้แก่ ศาลเยาวชนและครอบครัว ซึ่งมุ่งเน้นคุณสมบัติของผู้กระทำความผิดเป็นเด็กหรือเยาวชนหรือคดีแพ่งที่เกี่ยวกับครอบครัวหรือเยาวชนมีส่วนได้เสีย และอีกศาลหนึ่งคือศาลทหาร ซึ่งมุ่งเน้นกรณีผู้กระทำเป็นทหารหรือเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร ซึ่งการพิจารณาพิพากษาของศาลดังกล่าวมีหลักเกณฑ์แตกต่างจากคดีทั่ว ๆ ไปซึ่งพอจำแนกได้ดังนี้

4.5.1 แนวทางการดำเนินคดีอาญาในศาลเยาวชนและครอบครัว

เด็กและเยาวชนคืออนาคตของชาติในวันข้างหน้า ซึ่งรัฐบาลได้ให้ความสำคัญโดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของเด็กและเยาวชน ดังนั้นมาตรการทางกฎหมายในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชน จึงต้องมีลักษณะแตกต่างไปจากกรณีของผู้ใหญ่และต้องมีศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนเป็นการเฉพาะ ได้แก่ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 และ ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 โดยมีเจตนารมณ์เร่งรัดการสอบสวนและคุ้มครองสถานภาพครอบครัวและให้การช่วยเหลือสงเคราะห์เด็กและ

เยาวชนซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของประเทศเพื่อให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีในวันข้างหน้าทั้งให้คดีเกี่ยวกับครอบครัวซึ่งเป็นคดีที่มีปัญหาละเอียดอ่อนเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับคดีเด็กและเยาวชนได้รับการพิจารณาในศาลที่มีวิธีพิจารณาเป็นพิเศษแตกต่างจากคดีธรรมดา โดยการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวขึ้นแทนศาลคดีเด็กและเยาวชนเพื่อปรับปรุงคุณภาพและเสริมสร้างค่านิยมทางจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมของเด็กและเยาวชนตลอดจนลดปัญหาความแตกแยกของครอบครัวและปัญหาเด็กและเยาวชนที่เกิดจากครอบครัวไม่ปกติสุข²³

จากเจตนารมณ์ของการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวดังกล่าวจึงมีความแตกต่างจากศาลอื่นทั่วไปและพอจำแนกได้ดังต่อไปนี้

1. การจัดตั้งและเขตอำนาจศาลตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชน และครอบครัว พ.ศ.2534

ให้จัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวได้แก่ ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ศาลเยาวชนและครอบครัว จังหวัดต่างๆ ชั้นแรก 9 จังหวัด และให้จัดตั้งแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวขึ้นในศาลจังหวัดทุกศาล ซึ่งจะเปิดทำการเมื่อใดให้ประกาศโดยพระราชกฤษฎีกา และให้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นศาลยุติธรรมตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ตามมาตรา 8²⁴

ส่วนจังหวัดใดยังไม่ได้จัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวหรือยังไม่ได้จัดตั้งแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวให้ดำเนินการไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวงตามปกติทั่วไป

2. อำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัว มีอำนาจพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งตามมาตรา 11 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว ได้แก่ คดีอาญาที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดคดีอาญาที่ศาลซึ่งมีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดาได้ไอนมาตรา 61 วรรคหนึ่งคดีครอบครัว ได้แก่คดีแพ่งที่ฟ้องหรือร้องขอต่อศาลหรือกระทำการใดๆ ในทางศาลเกี่ยวกับผู้เยาว์หรือครอบครัวแล้วแต่กรณี ซึ่งจะต้องบังคับตามประมวลกฎหมายแพ่งพาณิชย์และคดีที่ศาลจะต้องพิพากษาหรือสั่งเกี่ยวกับตัวเด็กและเยาวชนตามบทบัญญัติของกฎหมายซึ่งบัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของศาลเยาวชนและครอบครัว เด็กหรือเยาวชนตามมาตรา 11 นี้จะต้องมีอายุไม่เกิน 18 ปี บริบูรณ์ในวันกระทำผิด

²³ปริญญา จิตรการนทีกิจ, ย่อหลักกฎหมายเด็กและเยาวชน (พิมพ์ครั้งที่ 3), (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2538), หน้า 3-5

²⁴มาตรา 8 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534

ถึงแม้ว่าขณะศาลพิจารณาพิพากษาอายุจะเกิน 18 ปี บริบูรณ์หรือบรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส คดีนั้นก็ยังคงอยู่ในอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัวตามมาตรา 14

3. ผู้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามมาตรา 16 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาเยาวชนและครอบครัวบัญญัติว่า ในศาลเยาวชนและครอบครัวทุกศาล ให้มีผู้พิพากษาและผู้พิพากษาสมทบตามจำนวนที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมกำหนด ซึ่งตามบัญญัติของมาตรา 16 นี้ได้แบ่งผู้พิพากษาออกเป็น 2 ประเภทคือ ผู้พิพากษา ซึ่งเป็นข้าราชการประเภทหนึ่งและผู้พิพากษาสมทบอีกประเภทหนึ่ง และตามมาตรา 14 ได้บัญญัติองค์คณะของผู้พิพากษาดังกล่าวจะต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสองคนและผู้พิพากษาสมทบอีกสองคนและอย่างน้อยหนึ่งคนต้องเป็นสตรี²⁵

4. ผู้มีอำนาจฟ้องคดี ตามมาตรา 66 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาความคดีเยาวชนและครอบครัว บัญญัติว่า ในท้องที่ที่ศาลเยาวชนและครอบครัวเปิดดำเนินการแล้วให้อัยการสูงสุดแต่งตั้งพนักงานอัยการคนหนึ่งหรือหลายคนตามความจำเป็นเพื่อให้มีหน้าที่ดำเนินคดีที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดและจะต้องฟ้องต่อศาลเยาวชนและครอบครัวและห้ามมิให้ผู้เสียหายฟ้องเยาวชนกระทำความผิดต่อศาลเยาวชนและครอบครัวเว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากผู้อำนวยการสถานพินิจที่เด็กนั้นอยู่ในเขตอำนาจเสียก่อนตามมาตรา 64 ซึ่งตามบทบัญญัติดังกล่าวเป็นการผ่อนคลายนข้อจำกัดเกี่ยวกับการฟ้องคดี²⁶

5. สถานพินิจและคุ้มครองเด็กเยาวชน การดำเนินคดีเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนมีข้อแตกต่างจากคดีอาญาทั่วไปนับแต่การจับกุมจะต้องรีบแจ้งและส่งตัวไปยังผู้อำนวยการสถานพินิจภายใน 24 ชั่วโมงตามมาตรา 50 วรรคแรก และผู้อำนวยการสถานพินิจมีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมดูแลอบรมสืบเสาะสอดส่องตามประพฤติกของเด็กหรือเยาวชนตามคำสั่งศาลตามมาตรา 34 และให้มีพนักงานคุมประพฤติคอยสืบเสาะและรายงานความเห็นและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้อำนวยการสถานพินิจตามมาตรา 43²⁷

²⁵ ฤชา ไกรฤกษ์, วิธีปฏิบัติและขั้นตอนการสอบสวนคดีอาญาเด็กและเยาวชน. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2538), หน้า 12

²⁶ สุพิศ ปราณีพลกรัง, ข้อสังเกตกฎหมายเกี่ยวกับพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2534 (กรุงเทพมหานคร : 2534), หน้า 14

²⁷ สุพิศ ปราณีพลกรัง, เรื่องเดิม, หน้า 42

6. สถานที่ตั้งศาลหรือแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวนั้นเมื่อได้มีพระราชบัญญัติดังกล่าวและก็ได้มีการจัดตั้งศาลขึ้นตามท้องที่จังหวัดต่างๆ ทั้งที่เป็นศาลและเป็นแผนกเยาวชนและครอบครัวปัจจุบันมีทั้งหมด 22 ศาล เพื่อดำเนินการตามกฎหมาย

7. วิธีพิจารณาพิพากษาคดี ในส่วนการพิจารณาพิพากษาคดีนั้นแบ่งเป็น 3 ส่วน คือในส่วนตัวอาญา การพิจารณาคดีครอบครัวคดีที่ครอบครัวที่ผู้เยาว์มีผลประโยชน์หรือมีส่วนได้เสียซึ่งวิธีพิจารณาคดีนั้นได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2534 ไว้เป็นการเฉพาะแตกต่างจากการพิจารณาคดีอาญาหรือคดีแพ่งสามัญทั่วไป

จึงกล่าวได้ว่าการดำเนินคดีเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว ซึ่งได้จัดตั้งศาลไว้เป็นพิเศษมีผู้พิพากษาและผู้พิพากษาสมทบมีผู้อำนวยการสถานพิพิจและพนักงานคุมประพฤติคอยให้ความช่วยเหลือสอดส่องดูแลและรายงานสืบเสาะการพิจารณาพิพากษามีทั้งคดีอาญาและคดีแพ่งในส่วนการพิจารณาพิพากษาคดีอาญานั้นให้ศาลคำนึงถึงสวัสดิภาพและอนาคตของเด็กหรือเยาวชน ซึ่งควรจะได้รับการศึกษา สันทนาการและสงเคราะห์ให้กลับตัวเป็นพลเมืองดียิ่งกว่าการลงโทษและในการพิพากษาคดีนั้น ให้ศาลคำนึงถึงบุคลิกลักษณะ สุขภาพ และภาวะแห่งจิตของเด็กหรือเยาวชนซึ่งแตกต่างกันเป็นรายๆ ไป²⁸

4.5.2 แนวทางการดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร

ตามปกติการพิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมแต่สำหรับบุคคลที่เป็นทหารหรือเป็นพลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร กระทำผิดภายใต้เงื่อนไขของกฎหมายทหาร จึงอยู่ในอำนาจของศาลทหารที่จะพิจารณาพิพากษาคดีและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาตรา 281 ได้บัญญัติเกี่ยวกับอำนาจของศาลทหารให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทหารและคดีอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ ศาลทหารเป็นศาลพิเศษที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาต่างจากศาลพลเรือนซึ่งแยกพิจารณาได้ดังกล่าวต่อไป

1. การจัดตั้งศาล การจัดตั้งศาลทหารเป็นไปตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 เป็นกฎหมายฝ่ายทหารที่กล่าวถึงการจัดตั้งศาล เขตอำนาจศาล องค์คณะและวิธีพิจารณาความในศาลทหารรวมอยู่ในฉบับเดียวกัน จึงกล่าวได้ว่า ศาลทหารคือ ศาลที่ตั้ง

²⁸ ฤชา ไกรฤกษ์, เรื่องเดิม, อ้างแล้วหน้า 12

ขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร เพื่อพิจารณาพิพากษาวางบทกำหนดโทษทหารที่กระทำความผิดต่อกฎหมายทหาร หรือ กฎหมายอื่นๆ ในทางอาญา ศาลทหารยังแบ่งออกเป็น 3 ชั้นคือ ศาลทหารชั้นต้น ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุด และมีเขตอำนาจตามพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตอำนาจศาลทหารและศาลมณฑลทหาร พ.ศ.2533 ซึ่งปกติถือตาม เขตพื้นที่ของศาลมณฑลทหารหรือจังหวัดทหารบกนั้นๆ ส่วนศาลจังหวัดทหารบกกรุงเทพตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครมีเขตอำนาจในเขตกรุงเทพและจังหวัดใกล้เคียง ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาในเวลาไม่ปกติ เช่น ในเวลาที่เกิดภาวะสงครามหรือเขตพื้นที่ยามประเทศใช้กฎอัยการศึกส่วนในเวลาปกติก็คงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ผู้กระทำความผิดอยู่ในอำนาจศาลทหารขณะกระทำความผิดทางอาญาหรือคดีละเมิดอำนาจศาล ศาลทหารก็มีอำนาจสั่งลงโทษได้ไม่ว่าจะเป็นทหารหรือพลเรือน

2. บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารมาตรา 16 ได้บัญญัติรายละเอียดเกี่ยวกับบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารได้แก่ บุคคลที่เป็นทหารทุกชั้นยศที่ยังอยู่ราชการทหาร บุคคลที่เป็นทหารนอกประจำการแต่กระทำความผิดภายใต้เงื่อนไขของกฎหมายทหารกำหนด บุคคลพลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหารกระทำความผิดภายใต้เงื่อนไขที่กฎหมายทหารกำหนดและบุคคลที่อยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ทหารโดยชอบด้วยกฎหมาย เช่น เชลยศึก หรือชนชาติศัตรู ซึ่งอยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ทหาร

3. ลักษณะคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ได้แก่ คดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารกับบุคคลที่มีได้อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำความผิดด้วยกัน คดีที่เกี่ยวข้องกับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลพลเรือน คดีที่ต้องดำเนินในศาลคดีเด็กและเยาวชนและคดีที่ศาลทหารเห็นว่าไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร

4. ผู้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหาร ได้แก่ ตุลาการ พระธรรมนูญ ซึ่งหมายถึงนายทหารเหล่าพระธรรมนูญที่ได้รับการบรรจุแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเหมือนกับ ผู้พิพากษาในศาลพลเรือน กับตุลาการซึ่งเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่ได้รับการแต่งตั้งให้มาเป็นองค์คณะในศาลทหารมีคณะกรรมการตุลาการทหาร (กตท.) เป็นองค์กรอิสระในการบริหารงานบุคคลเช่นเดียวกับคณะกรรมการตุลาการ (ก.ต.) ของศาลพลเรือน การแต่งตั้งถอดถอนตุลาการในศาลทหารทุกชั้น เป็นพระราชอำนาจของมหากษัตริย์ ส่วนการแต่งตั้งถอดถอนตุลาการในศาลชั้นต้น พระมหากษัตริย์ได้มอบพระราชอำนาจให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ผู้บัญชาการมณฑลทหารบก หรือ ผู้บังคับการจังหวัดทหารบก แล้วแต่กรณี ส่วนการแต่งตั้งถอดถอนตุลาการในศาลทหารกลางและศาลทหารสูงสุดต้องทำความกราบบังคับทูลเพื่อทรงแต่งตั้งหรือถอดถอนเสมอ จึงกล่าวได้ว่า การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหารได้กระทำใน

นามพระปรมาภิไธยของพระมหากษัตริย์ เช่นเดียวกับศาลพลเรือน

5. ผู้มีอำนาจฟ้องคดี ได้แก่ นายทหารเหล่าพระธรรมนูญเป็นอัยการทหารประจำศาลมณฑลทหารและศาลจังหวัดทหารทั่วประเทศ ซึ่งอัยการทหารมีอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ. 2499 มีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบการสอบสวนคดีอาญาเสนอความเห็นต่อผู้บังคับบัญชาหรือหัวหน้าอัยการแล้วแต่กรณีเพื่อสั่งฟ้องสั่งไม่ฟ้อง มีอำนาจฟ้องคดีอาญาในศาลได้ทุกศาล

6. สถานที่ตั้งของศาล สถานที่ตั้งของศาลทหารกรุงเทพมีเพียงแห่งเดียวตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร ศาลมณฑลทหารมี 12 แห่ง ตามหน่วยที่ตั้งของมณฑลทหารบก และศาลจังหวัดทหารมีทั้งหมด 12 แห่ง ตั้งอยู่ในบริเวณค่ายทหารหรือในหน่วยทหารอันเป็นที่ทำการของจังหวัดทหารบก

7. วิธีพิจารณาความอาญาในศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร มาตรา 45 ได้วางหลักทั่วไปในเรื่องวิธีพิจารณาความในศาลทหารไว้ว่าวิธีพิจารณาความอาญาทหารให้นำกฎหมาย กฎ และข้อบังคับ ซึ่งออกตามกฎหมายทหารมาใช้บังคับถ้าไม่มีกฎหมาย กฎ และข้อบังคับฝ่ายทหาร ก็ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม ถ้าวิธีพิจารณาความข้อใดซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่จะใช้ได้ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าวิธีพิจารณาความอาญาในศาลทหารนั้นจะใช้แบบธรรมเนียมของทหารก่อน ถ้าไม่มีแบบธรรมเนียมทหารก็ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้เท่าที่จะใช้ได้

สำหรับการดำเนินคดีอาญาในศาลทหารนั้นมีความแตกต่างจากการดำเนินคดีในศาลพลเรือนทั่วไป เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้กำหนดให้มีศาลทหารและให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทหารหรือคดีอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติถ้าในภาวะปกติก็มีอำนาจพิจารณาคดีบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร ถ้าภาวะไม่ปกติหรือประกาศกฎอัยการศึกก็จะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาเป็นพิเศษ จึงกล่าวได้ว่า การดำเนินคดีในศาลทหารนั้นมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษการพิจารณาพิพากษาเป็นไปตามพระธรรมนูญศาลทหาร

4.6 การศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินคดีวินัยข้าราชการพลเรือน

ข้าราชการพลเรือนนั้นมีกฎหมายที่เข้ามาเกี่ยวข้องและบังคับใช้ สำหรับปัจจุบันมีพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 บังคับใช้ และมีหน่วยงานหนึ่งเรียกว่า คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน หรือเรียกโดยย่อว่า “ก.พ.” ซึ่งพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 มาตรา 8 (7) “ให้มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับ ดูแล ตรวจสอบ แนะนำ ชี้แจงเพื่อให้กระทรวง ทบวง กรม ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ ในการนี้ ให้มีอำนาจเรียก เอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากหน่วยราชการ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานอื่นของรัฐ ห้างหุ้นส่วน บริษัท หรือบุคคลใดๆ หรือให้ผู้แทนหน่วยราชการ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานอื่นของรัฐ ห้างหุ้นส่วนบริษัท ข้าราชการหรือบุคคลใดๆ มาให้ถ้อยคำหรือชี้แจงข้อเท็จจริง และให้มีอำนาจ ออกระเบียบให้กระทรวง ทบวง กรม รายงานเกี่ยวกับการสอบ การบรรจุ การแต่งตั้ง การเลื่อนขั้นเงินเดือน การดำเนินการทางวินัย การออกจากราชการ ตลอดจนการรายงานเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในลักษณะหน้าที่และความรับผิดชอบของตำแหน่งและของส่วนราชการ การเปลี่ยนแปลงการใช้ตำแหน่ง ทะเบียนประวัติของข้าราชการพลเรือน และการปฏิบัติการอื่นตามพระราชบัญญัตินี้ไปยัง ก.พ. “ตามมาตรา 8(7) ก.พ. และหมวดที่ 5 ว่าด้วยการดำเนินการทางวินัย ก.พ. ซึ่งมีอำนาจในการดำเนินการทางวินัยของข้าราชการพลเรือนจึงได้ออกกฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2540) ว่าด้วยการสอบสวนพิจารณา ซึ่งมีทั้งหมด 39 ข้อ โดยจะขอนำหลักเกณฑ์สำคัญบางประการมาศึกษาวิเคราะห์ดังต่อไปนี้²⁹

1. การป้องกันและดำเนินการทางวินัย

มาตรา 99 แห่งพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 บัญญัติว่า “ให้ ผู้บังคับบัญชาที่มีหน้าที่เสริมสร้างและพัฒนาให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา มีวินัยป้องกันมิให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชากระทำผิดวินัย และดำเนินการทางวินัยแก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาซึ่งมีกรณีอันมีมูล ควรกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัย..

เมื่อปรากฏกรณีมีมูลที่ควรกล่าวหาว่าข้าราชการพลเรือนสามัญผู้ใดกระทำผิดวินัย โดยมีพยานหลักฐานในเบื้องต้นอยู่แล้ว ให้ผู้บังคับบัญชาดำเนินการทางวินัยทันที

เมื่อมีการกล่าวหาโดยปรากฏตัวผู้กล่าวหา หรือมีกรณีเป็นที่สงสัยว่าข้าราชการพลเรือนสามัญผู้ใดกระทำผิดวินัยโดยยังไม่มีพยานหลักฐาน ให้ผู้บังคับบัญชาริบดำเนินการ

²⁹ธีรพล อรุณะภัสกร และคณะ, พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2540), หน้า 7-64

สืบสวนหรือพิจารณาในเบื้องต้นว่ากรณีมีมูลที่ควรกล่าวหาว่าผู้นั้นกระทำความผิดวินัยหรือไม่ ถ้าเห็นว่ากรณีไม่มีมูลที่ควรกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัย จึงจะยุติได้ ถ้าเห็นว่ากรณีมีมูลที่ควรกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัย ก็ให้ดำเนินการทางวินัยทันที

การดำเนินการทางวินัยแก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาซึ่งมีกรณีอันมีมูลที่ควรกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัย ให้ดำเนินการตามที่บัญญัติไว้ในหมวด 5

ผู้บังคับบัญชาผู้ใดละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา 5 และตามหมวด 5 หรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวโดยไม่สุจริต ให้ถือว่าผู้นั้นกระทำความผิดวินัยด้วย

ตามพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 ข้างต้นนี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการกำหนดหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาที่ต้องดูแลให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชามีวินัย และกวดขันกรณีมีมูลว่ากระทำความผิดวินัยให้ผู้บังคับบัญชา กล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัยและดำเนินการทางวินัยทันทีหากละเลยไม่ปฏิบัติตามนั้น ถือว่าผู้นั้นกระทำความผิดวินัย

2. โทษและการสั่งลงโทษ

มาตรา 102 แห่งพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 บัญญัติว่า “ข้าราชการพลเรือนสามัญผู้ใดฝ่าฝืนข้อห้ามหรือไม่ปฏิบัติตามข้อปฏิบัติทางวินัยตามที่บัญญัติไว้ในหมวดนี้ ผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิดวินัย จักต้องได้รับโทษทางวินัย เว้นแต่มีเหตุอันควรงดโทษตามที่บัญญัติไว้ในหมวด 5

โทษทางวินัยมี 5 สถาน คือ

- (1) ภาคทัณฑ์
- (2) ตัดเงินเดือน
- (3) ลดขั้นเงินเดือน
- (4) ปลดออก
- (5) ไล่ออก

มาตรา 103 แห่งพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 บัญญัติว่า ข้าราชการพลเรือนสามัญผู้ใดกระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรงให้ผู้บังคับบัญชาสั่งลงโทษภาคทัณฑ์ ตัดเงินเดือน หรือลดขั้นเงินเดือนตามสมควรแก่กรณีให้เหมาะสมกับความผิด..

มาตรา 104 แห่งพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 บัญญัติว่า ข้าราชการพลเรือนสามัญผู้ใดกระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรงให้ผู้บังคับบัญชาสั่งลงโทษปลดออกหรือไล่ออก ตามความร้ายแรงแห่งกรณี...

ตาม พระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 มาตราข้างต้นเป็นเรื่องการ

ลงโทษข้าราชการพลเรือนสามัญ 5 สถานซึ่งกรณีความผิดวินัยอย่างไม่ร้ายแรง ผู้บังคับบัญชาจะลงโทษไม่เกินภาคทัณฑ์ ตัดเงินเดือน หรือลดขั้นเงินเดือน กรณีความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ผู้บังคับบัญชาจะลงโทษได้ตามความร้ายแรงแห่งกรณีคือ ปลดออก หรือไล่ออก

3. หลักเกณฑ์ดำเนินการ

มาตรา 102 แห่งพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 บัญญัติว่า “การดำเนินการทางวินัยแก่ข้าราชการพลเรือนสามัญ ซึ่งมีกรณีอันมีมูลที่ควรกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัย ให้สอบสวนเพื่อให้ได้ความจริงและยุติธรรมโดยไม่ชักช้า

การดำเนินการตามวรรคหนึ่ง ถ้าเป็นกรณีกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัยอย่างไม่ร้ายแรงให้ดำเนินการตามวิธีการที่ผู้บังคับบัญชาเห็นสมควร ถ้าเป็นกรณีกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรง ให้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นทำการสอบสวน ... กฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2540) ข้อ 3 การแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน ให้แต่งตั้งจากข้าราชการพลเรือนจำนวนอย่างน้อยสามคน ประกอบด้วยประธานกรรมการซึ่งดำรงตำแหน่งระดับไม่ต่ำกว่าหรือเทียบได้มีต่ำกว่าผู้ถูกกล่าวหา และกรรมการอย่างน้อยอีกสองคนโดยให้กรรมการคนหนึ่งเป็นเลขานุการ

ในกรณีจำเป็นจะให้มิผู้ช่วยเลขานุการซึ่งเป็นข้าราชการพลเรือนด้วยก็ได้และให้นำข้อ 8 ข้อ 9 ข้อ 10 ข้อ 20 และข้อ 21 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

คณะกรรมการสอบสวนต้องมีผู้ดำรงตำแหน่งนิติกร หรือผู้ได้รับปริญญาทางกฎหมาย หรือได้รับการฝึกอบรมหลักสูตรการดำเนินการทางวินัย หรือผู้มีประสบการณ์ด้านการดำเนินการทางวินัยอย่างน้อยหนึ่งคน

เมื่อมีการแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนแล้ว แม้ภายหลังประธานกรรมการจะดำรงตำแหน่งระดับต่ำกว่าหรือเทียบเท่าได้ต่ำกว่าผู้ถูกกล่าวหา ก็ไม่กระทบถึงการที่ได้รับแต่งตั้งเป็นประธานกรรมการ จากมาตรา 102 และ กฎ ก.พ. ข้อ 3 ดังกล่าวข้างต้น ข้าราชการพลเรือนถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัยให้ทำการสอบสวน ถ้าเป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรงให้ตั้งคณะกรรมการขึ้นทำการสอบสวน และการสอบสวนอยู่ในรูปของคณะกรรมการสอบสวนอย่างน้อย 3 คน

4. วิธีการสอบสวน

กฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 ข้อ 21 “ในการสอบสวนปากคำผู้ถูกกล่าวหาและพยาน ให้คณะกรรมการสอบสวนเรียกผู้ซึ่งจะถูกสอบปากคำเข้ามาในที่สอบสวนคราวละหนึ่งคน ห้ามมิ

ให้บุคคลอื่นอยู่ในที่สอบสวน เว้นแต่บุคคลซึ่งคณะกรรมการสอบสวนอนุญาตให้อยู่ในที่สอบสวนเพื่อประโยชน์แห่งการสอบสวน

การสอบปากคำผู้ถูกล่าวหาและพยานให้บันทึกถ้อยคำมีสาระสำคัญตามแบบ สว.4 หรือแบบ สว.5 ท้ายกฎ ก.พ. นี้ แล้วแต่กรณี เมื่อได้บันทึกถ้อยคำเสร็จแล้วให้อ่านให้ผู้ให้ถ้อยคำฟังหรือจะให้ผู้ให้ถ้อยคำอ่านเองก็ได้ เมื่อให้ผู้ถ้อยคำรับว่าถูกต้องแล้วให้ผู้ให้ถ้อยคำลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐานและให้คณะกรรมการสอบสวนทุกคนซึ่งร่วมสอบสวนลงลายมือชื่อไว้ในบันทึกถ้อยคำนั้นด้วย ถ้าบันทึกถ้อยคำมีหลายหน้า ให้กรรมการสอบสวนอย่างน้อยหนึ่งคนกับผู้ให้ถ้อยคำลงลายมือชื่อกำกับไว้ทุกหน้า ...”

จากกฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 ข้อ 21 ข้างต้น จะเห็นได้ว่าการสอบสวนความผิดวินัยข้าราชการพลเรือนใช้หลักการสอบปากคำโดยบันทึกถ้อยคำตามแบบท้ายกฎ ก.พ.

5. อำนาจของคณะกรรมการสอบสวน

มาตรา 105 แห่งพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 บัญญัติว่า “ให้กรรมการสอบสวนเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาและให้มีอำนาจเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเพียงพอที่เกี่ยวกับอำนาจและหน้าที่ของกรรมการสอบสวน และโดยเฉพาะให้มีอำนาจดังต่อไปนี้ด้วยคือ

(1) เรียกให้กระทรวง ทบวง กรม หน่วยงานอื่นของรัฐ หรือห้างหุ้นส่วนบริษัท ชี้แจงข้อเท็จจริง ส่งเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องส่งผู้แทนหรือบุคคลในสังกัดมาชี้แจง หรือให้ถ้อยคำเกี่ยวกับเรื่องที่สอบสวน

(2) เรียกผู้ถูกกล่าวหาหรือบุคคลใดๆ มาชี้แจงหรือให้ถ้อยคำหรือให้ส่งเอกสารและหลักฐานเกี่ยวกับเรื่องที่สอบสวน

กฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 ข้อ 19 “ก่อนเริ่มสอบปากคำพยาน ให้คณะกรรมการสอบสวนแจ้งให้พยานทราบว่าการสอบสวนมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา การให้ถ้อยคำอันเป็นเท็จต่อกรรมการสอบสวนอาจเป็นความผิดตามกฎหมาย

ตามมาตรา 105 แห่งพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 และกฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 ข้อ 19 นั้น จะเห็นได้ว่า กฎหมายได้บัญญัติให้คณะกรรมการสอบสวนเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาและมีอำนาจเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวนเพื่อให้การสอบสวนความผิดวินัยได้ข้อเท็จจริงและหลักฐานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมาย หากคณะกรรมการสอบสวนไม่มีอำนาจจะทำให้การสอบสวนไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายได้

6. การสั่งพักราชการหรือให้ออกจากราชการไว้ก่อน

มาตรา 107 แห่งพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 บัญญัติว่า ข้าราชการพลเรือนสามัญผู้ใดมีกรณีถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรงจนถูกตั้งคณะกรรมการสอบสวน หรือถูกฟ้องคดีอาญา หรือต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา เว้นแต่เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ ผู้มีอำนาจตามมาตรา 102 วรรคสาม วรรคสี่ หรือวรรคห้า แล้วแต่กรณี มีอำนาจสั่งพักราชการหรือสั่งให้ออกจากราชการไว้ก่อนเพื่อรอฟังผลการสอบสวนพิจารณาได้ แต่ถ้าภายหลังปรากฏผลการสอบสวนพิจารณาว่าผู้นั้นมิได้กระทำความผิดหรือกระทำผิดไม่ถึงกับจะถูกลงโทษปลดออก หรือไล่ออก และไม่มีกรณีที่จะต้องออกจากราชการด้วยเหตุอื่นก็ให้ผู้นั้นมีอำนาจดังกล่าวสั่งให้ผู้นั้นกลับเข้ารับราชการในตำแหน่งเดิม หรือตำแหน่งในระดับเดียวกันที่ผู้นั้นมีคุณสมบัติตรงตามคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งนั้น ทั้งนี้ให้นำมาตรา 104 วรรคสามมาใช้บังคับ ...

กฎ ก.พ. ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2538) ข้อ 3 เมื่อข้าราชการพลเรือนสามัญผู้ใดมีกรณีถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรงจนถูกตั้งคณะกรรมการสอบสวน หรือถูกฟ้องคดีอาญา หรือต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา เว้นแต่เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ ผู้มีอำนาจตามมาตรา 102 วรรคสาม วรรคสี่ หรือวรรคห้า มาตรา 104 วรรคสาม หรือมาตรา 109 วรรคสาม แล้วแต่กรณี จะสั่งให้ผู้นั้นพักราชการได้ก็ต่อเมื่อมีเหตุผลอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(1) ผู้นั้นถูกตั้งกรรมการสอบสวน หรือถูกฟ้องคดีอาญา หรือต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา ในเรื่องเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่ราชการ หรือเกี่ยวกับความประพฤติหรือพฤติการณ์อันไม่น่าไว้วางใจ และผู้ที่ถูกฟ้องนั้นพนักงานอัยการมิได้รับเป็นทนายแก้ต่างให้ และมีผู้มีอำนาจดังกล่าวพิจารณาเห็นว่าถ้าให้ผู้นั้นคงอยู่ในหน้าที่ราชการอาจเกิดการเสียหายแก่ราชการ

(2) ผู้นั้นมีพฤติการณ์ที่แสดงว่าถ้าคงอยู่ในหน้าที่ราชการจะเป็นอุปสรรคต่อการสอบสวนพิจารณา หรือจะก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยขึ้น

(3) ผู้นั้นอยู่ในระหว่างถูกควบคุมหรือขังโดยเป็นผู้ถูกจับในคดีอาญาหรือต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษา และได้ถูกควบคุม ขัง หรือต้องจำคุก เป็นเวลาปกติติดต่อกันเกินกว่าสิบห้าวันแล้ว

(4) ผู้นั้นถูกตั้งกรรมการสอบสวนและต่อมามีคำพิพากษาถึงที่สุด ว่าเป็นผู้กระทำความผิดอาญาในเรื่องที่สอบสวนนั้น หรือผู้นั้นถูกตั้งกรรมการสอบสวนภายหลังที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิดอาญาในเรื่องที่สอบสวนนั้น และมีอำนาจดังกล่าวพิจารณาเห็นว่าข้อเท็จจริงที่ปรากฏตามคำพิพากษาถึงที่สุดนั้น ได้ประจักษ์ชัดอยู่แล้วว่าการกระทำความผิดอาญาของผู้นั้นเป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรง

จากบทบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน มาตรา 107 แห่งพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 และ กฎ ก.พ. ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2538) เป็นเรื่องการสั่งพักราชการหรือให้ออกจากราชการไว้ก่อน กรณีข้าราชการถูกกล่าวหากระทำผิดร้ายแรง หรือถูกฟ้องคดีอาญา หรือต้องหาคดีอาญา หรือถูกควบคุมหรือขัง โดยเป็นผู้ถูกจับในคดีอาญา หรือจำคุกโดยคำพิพากษาคัดต่อกันเกินกว่าสิบห้าวัน หรือศาลพิพากษาว่าเป็นผู้กระทำผิดอาญา ในเรื่องที่สอบสวน ซึ่งเป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรง

7. การสั่งให้ออกจากราชการ

มาตรา 116 แห่งพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 บัญญัติว่า ข้าราชการพลเรือนสามัญผู้ใดมีกรณีถูกแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนตามมาตรา 102 และคณะกรรมการสอบสวนหรือผู้มีอำนาจตามมาตรา 102 วรรคสาม วรรคสี่ หรือวรรคห้า หรือมาตรา 109 วรรคสาม แล้วแต่กรณี เห็นว่ากรณีมีเหตุอันควรสงสัยอย่างยิ่งว่าผู้นั้นได้กระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรง แต่การสอบสวนไม่ได้ความแน่ชัดพอที่จะพึงลงโทษตามมาตรา 104 วรรคหนึ่ง ถ้าให้รับราชการต่อไปจะเป็นการเสียหายแก่ราชการก็ให้สั่งเรื่องให้ อ.ก.พ. กระทรวง อ.ก.พ.กรม หรือ อ.ก.พ. จังหวัดแล้วแต่กรณี พิจารณาให้ออกจากราชการ ทั้งนี้ ให้นำมาตรา 104 วรรคสองมาใช้บังคับโดยอนุโลม ในกรณีที่ อ.ก.พ. ดังกล่าวมีมติให้ผู้นั้นออกจากราชการเพราะมีมลทินหรือมัวหมองในกรณีที่ถูกละเลย ก็ให้ผู้มีอำนาจดังกล่าวสั่งให้ผู้นั้นออกจากราชการเพื่อรับบำเหน็จบำนาญเหตุทดแทนตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการ

มาตรา 117 แห่งพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 บัญญัติว่า “เมื่อข้าราชการพลเรือนสามัญผู้ใดต้องรับโทษจำคุกโดยคำสั่งของศาล หรือต้องรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกในความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษซึ่งยังไม่ถึงกับจะต้องถูกลงโทษปลดออก หรือไล่ออก ผู้มีอำนาจสั่งบรรจุตามมาตรา 52 จะสั่งให้ผู้นั้นออกจากราชการเพื่อรับบำเหน็จบำนาญเหตุทดแทนตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการก็ได้”

8. ความผิดปรากฏชัดแจ้ง

มาตรา 102 วรรคแปด แห่งพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 บัญญัติว่า “ในกรณีที่เป็นกรณีความผิดที่ปรากฏชัดแจ้งตามที่กำหนดในกฎ ก.พ. จะดำเนินการทางวินัยโดยไม่สอบสวนก็ได้”

กฎ ก.พ. ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2539) ข้อ 3 “ข้าราชการพลเรือนสามัญผู้ใดกระทำ

ผิดวินัยอย่างร้ายแรงในกรณีดังต่อไปนี้ ถือว่าเป็นกรณีความผิดที่ปรากฏชัดแจ้ง ซึ่งผู้บังคับบัญชาจะดำเนินการทางวินัยตามมาตรา 103 หรือมาตรา 109 โดยไม่สอบสวนหรืองดการสอบสวนก็ได้

(1) กระทำความผิดอาญาจนต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่าผู้นั้นกระทำความผิด และผู้บังคับบัญชาเห็นว่าข้อเท็จจริงที่ปรากฏตามคำพิพากษานั้นได้ความประจักษ์ชัดแล้ว

(2) กระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรงและได้รับสารภาพเป็นหนังสือต่อผู้บังคับบัญชาหรือให้ถ้อยคำรับสารภาพต่อผู้มีหน้าที่สืบสวนหรือคณะกรรมการสอบสวนตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน และได้มีการบันทึกถ้อยคำรับสารภาพเป็นหนังสือ

ข้อ 4 “ข้าราชการพลเรือนสามัญผู้ใดกระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรงในกรณีดังต่อไปนี้ ถือว่าเป็นกรณีความผิดที่ปรากฏชัดแจ้ง ซึ่งผู้บังคับบัญชาจะดำเนินการทางวินัย ตามมาตรา 104 วรรคสอง หรือมาตรา 109 โดยไม่ต้องสอบสวนหรืองดการสอบสวนก็ได้

(1) กระทำความผิดอาญาจนได้รับโทษจำคุก หรือโทษที่หนักกว่าจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกหรือให้ลงโทษที่หนักกว่าจำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

(2) ละทิ้งหน้าที่ราชการติดต่อกันในคราวเดียวกันเป็นเวลาเกินกว่าสิบห้าวันและผู้บังคับบัญชาได้ดำเนินการสืบสวนแล้วเห็นว่าไม่มีเหตุผลอันสมควรหรือมีพฤติการณ์อันแสดงถึงความจงใจไม่ปฏิบัติตามระเบียบของทางราชการ

(3) กระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรง และได้รับสารภาพเป็นหนังสือต่อผู้บังคับบัญชาหรือให้ถ้อยคำรับสารภาพต่อผู้มีหน้าที่สืบสวนหรือคณะกรรมการสอบสวนตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน และได้มีการบันทึกถ้อยคำรับสารภาพเป็นหนังสือ”

จาก มาตรา 102 วรรคแปด แห่งพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 และกฎ ก.พ. ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2539) ข้อ 3 และข้อ 4 นั้น เป็นกรณีที่ความผิดได้ปรากฏชัดแจ้งไม่ว่าจะโดยคำพิพากษาของศาลถึงที่สุด หรือกรณีได้รับสารภาพเป็นหนังสือต่อผู้บังคับบัญชาหรือให้ถ้อยคำรับสารภาพต่อผู้มีหน้าที่สืบสวนหรือคณะกรรมการสอบสวนทำให้การสอบสวนเสร็จสิ้นโดยเร็ว โดยมีต้องสอบสวนตามกฎหมายข้างต้น

4.7 ความเห็นของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดี

การดำเนินคดีอาญากับพระภิกษุสงฆ์นั้นมักมีปัญหายุ่งยากเนื่องจากสถานะบุคคลแตกต่างจากบุคคลทั่วไปและเป็นสถานะที่พุทธศาสนิกชนให้ความเคารพกราบไหว้ การปฏิบัติต่อตัวพระภิกษุสงฆ์จึงมีความยากลำบากและไม่มีระเบียบหลักเกณฑ์วางไว้แต่อย่างใด กรณี

ดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้ออกสัมภาษณ์บุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีเช่น ผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ และพระภิกษุสงฆ์ เพื่อนำแนวความคิดของบุคคลต่างๆ มาเป็นข้อมูลในการศึกษาวิจัยต่อไปดังนี้

นายเดชา หงส์ทอง ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา เคยพิจารณาคดีพระภิกษุสงฆ์ตกเป็นจำเลยคดีหมิ่นประมาทและคดีบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ ให้ความเห็นว่า กระทรวงยุติธรรมไม่มีระเบียบปฏิบัติกับพระภิกษุสงฆ์โดยเฉพาะ การปฏิบัติต่างๆ ก็ต้องอยู่ในกฎเกณฑ์ของกฎหมายเช่นเดียวกับจำเลยทั่วไป ถึงแม้ว่าพระภิกษุสงฆ์เป็นบุคคลที่ควรแก่การเคารพกราบไหว้ก็ตามต้องแยกความรู้สึกกับการดำเนินคดีออกต่างหาก แต่อาจปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับพระภิกษุสงฆ์ได้ เช่น การมาศาลไม่ต้องปฏิญาณ หรือสาบานตามกฎหมาย คำพูดที่ใช้อาจใช้คำศัพท์ที่ใช้สำหรับพระสงฆ์ การเบิกความและการฟังรายงานกระบวนพิจารณาไม่ต้องยืนฟัง อาจหาเก้าอี้ให้นั่งพิเศษต่างหาก การพิจารณาให้ประกันตัว ส่วนใหญ่มักจะอนุญาตไว้แต่คดีอุกฉกรรจ์ซึ่งต้องพิจารณาโดยละเอียด หากมีพฤติการณ์ที่น่าจะหลบหนีศาลก็อาจไม่ให้ประกันตัว³⁰

นายผดิม เพ็ชรกุล ผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้ เคย พิจารณาพิพากษาคดีพระภิกษุสงฆ์ ถูกฟ้องหาว่าฉ้อโกงหลอกลวงที่ดิน เหตุเกิดวัดบวรนิเวศ เขตพระนคร กรุงเทพฯ ให้ความเห็นว่า กระทรวงยุติธรรมไม่มีระเบียบปฏิบัติกับพระภิกษุสงฆ์โดยเฉพาะ ต้องปฏิบัติตามกฎหมายเช่นเดียวกัน แต่ต้องปฏิบัติให้เหมาะสม ศาลต้องพยายามควบคุมมิให้เกิดปัญหา ระหว่างการพิจารณา ควรจัดที่นั่งเฉพาะต่างหาก การมาศาลไม่ต้องปฏิญาณ หรือสาบานตนตามกฎหมายหากศาลพิพากษามีความผิด และตัดสินลงโทษจำคุกก็ต้องจัดการตามระเบียบของราชทัณฑ์ต่อไป³¹

นายวิทยา พรหมประสิทธิ์ ผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ให้ความเห็นว่า การที่พระภิกษุสงฆ์ถูกดำเนินคดีอาญานั้น ในสายตาของพุทธศาสนิกชน อาจมองว่าไม่เหมาะสม แต่ทางกฎหมายก็ต้องปฏิบัติตามกฎหมายเช่นเดียวกับจำเลยต่างๆ ไป กระทรวงยุติธรรมไม่มีระเบียบเฉพาะ การใช้คำพูดอาจใช้แทนจำเลยว่าพระคุณเจ้า และไม่จัดที่นั่งปะปนกับจำเลยอื่นที่ล่ามโซ่ตรวน การฟังรายงานกระบวนพิจารณาอาจอนุญาตให้นั่งฟังได้ และควรสืบพยานให้เสร็จก่อนฉันทเพล³²

³⁰เดชา หงส์ทอง ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา, สัมภาษณ์ 2 กุมภาพันธ์ 2542

³¹ผดิม เพ็ชรกุล, ผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2542

³²วิทยา พรหมประสิทธิ์, ผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์

พันโทธานีรินทร์ ทุนทุสวัสดิ์ ตุลาการพระธรรมนูญฝ่ายศาลทหารกรุงเทพ ให้ความเห็นว่า การที่พระภิกษุสงฆ์ต้องหาคดีอาญา ถือว่ามีมลทินมัวหมองแล้วความเป็นพระสงฆ์นั้นทางวินัยเปราะบางมาก เพียงแต่ถูกดำเนินคดีก็ควรสละสมณเพศได้แล้ว ไม่จำเป็นต้องรอผลคดี และมีได้อยู่ที่เอาแพะชนะกันตามระบบศาลทางโลก การดำเนินทางอาญากับทางวินัยต้องแยกจากกันโดยเด็ดขาด แม้จะไม่ผิดทางอาญาแต่ก็มีได้หมายความว่าทางวินัยจะไม่ผิด จึงเป็นคนละเรื่องกัน การที่พระภิกษุสงฆ์มายังสถานที่ทำการพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล ในฐานะผู้ต้องหาหรือจำเลยจึงเห็นว่าควรสละสมณเพศก่อน³³

นายวันชัย สุทธธานีรินทร์ ทนายความได้ให้ความเห็นว่า “การที่พระภิกษุสงฆ์ที่ต้องตกเป็นจำเลยในทางคดีอาญา และเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรม ย่อมจะเป็นการไม่เหมาะสมกับเพศบรรพชิต สำหรับการดำเนินคดีนั้นถึงแม้ว่าจะเป็นการจำเลยก็ตาม แต่ตราบไต่ที่ยังไม่ได้พ้นจากการเป็นพระภิกษุสงฆ์ก็ยังคงให้ความเคารพนับถือตามขนบธรรมเนียมประเพณีไทย การซักถาม ซักค่าน ถามติง การสืบพยานในศาลก็จะต้องกระทำให้เหมาะสมกับความเป็นพระภิกษุสงฆ์ จะใช้วิธีการเช่นเดียวกับจำเลยทั่วไปไม่ได้”³⁴

พระธรรมปิฎก ให้ความเห็นว่ากรณีพระภิกษุสงฆ์ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาและต้องมาศาลย่อมกระทบต่อความรู้สึกประชาชน แต่พระสงฆ์ต้องปฏิบัติตามกฎหมายและคณะสงฆ์ย่อมต้องรับฟังการดำเนินงานตามกฎหมายของฝ่ายบ้านเมืองอยู่แล้ว การให้สละสมณเพศถ้าให้กระทำโดยง่ายอาจจะไม่ยุติธรรมสำหรับผู้ตั้งใจบวชก็ได้ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 29 ก็ยังเป็นปมปัญหาอยู่ วิธีปฏิบัติยังไม่เพียงพอความสัมพันธ์ทั้งสองฝ่ายยังไม่ประสานกลมกลืนสอดรับกัน ควรตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างฝ่ายสงฆ์กับฝ่ายบ้านเมืองเพื่อพิจารณาจัดวางวิธีปฏิบัติเพิ่มขึ้นบางประการสำหรับการดำเนินคดีอาญากับพระภิกษุสงฆ์ในกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้เพื่อการดำรงธรรมวินัย การพิทักษ์ผลประโยชน์ของสังคมและความเหมาะสมในการรักษาจิตใจของประชาชน³⁵

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตญาโณ) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ได้ให้ความเห็นว่า “การที่พระภิกษุสงฆ์ถูกดำเนินคดีอาญาและไปยังที่ทำการพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล ในระหว่างการดำเนินคดีจึงถือได้ว่าไม่เหมาะสม จึงน่าจะมีวิธี

³³ธานีรินทร์ ทุนทุสวัสดิ์, ตุลาการพระธรรมนูญฝ่ายศาลทหารกรุงเทพ, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2542

³⁴วันชัย สุทธธานีรินทร์, ทนายความ, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2452

³⁵พระธรรมปิฎก, วัดญาณเวศกวัน, สัมภาษณ์, 6 พฤษภาคม 2542

พิจารณาแยกต่างหากจากคนทั่วไป สำหรับกรณีพระภิกษุสงฆ์ต้องหาคดีอาญานั้นน่าจะให้ต่อสู้คดีจนถึงที่สุดก่อนที่จะให้สละสมณเพศ”³⁶

พระศรีปริยัติโมลี รองอธิการบดีฝ่ายต่างประเทศมหาวิทยาลัย มหาจุฬาราชวิทยาลัย ให้ความเห็นว่า “การที่พระภิกษุสงฆ์มาอยู่ในกระบวนการยุติธรรมน่าจะให้สิทธิพิเศษแก่สงฆ์ ส่วนการพิจารณาคดีนี้น่าจะมีองค์กรพิจารณาต่างหาก”³⁷

ดร. พระมหาอำนาจ อังสุการี อาจารย์มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ให้ความเห็นว่า กรณีพระภิกษุสงฆ์ครองผ้ากาสาวพัตร์และยังไม่ได้สละสมณเพศ และเป็น ผู้ต้องหาคดีอาญามาซึ่งที่ทำการพนักงานสอบสวน ที่ทำการอัยการ หรือศาลในระหว่างการพิจารณาคดีนั้นเห็นว่าเป็นการไม่เหมาะสม พระภิกษุสงฆ์ถือเป็นอุตุมเพศ เมื่อภาพที่ปรากฏออกมาอย่างนั้น ทำให้เป็นผลกระทบต่อสาธารณชนไม่เหมาะสม และแสดงถึงการขาดความเคารพในสมณภาวะที่เราเชื่อถือในสังคมไทย และเห็นว่าการพิจารณาคดีความของสงฆ์ในชั้นต้นควรเป็นหน้าที่ให้ฝ่ายคณะสงฆ์ตามลำดับชั้นการปกครองของพระสังฆาธิการเป็นผู้ดำเนินการได้ข้อสรุปประเด็นอย่างไรแล้ว จึงควรนำเสนอฝ่ายบ้านเมืองเพื่อพิจารณาคดีความในชั้นตอนต่อไป³⁸

พระมหาเจิม สุวโจ ผู้อำนวยการสำนักงานบริหารสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาจุฬาราชวิทยาลัย ให้ความเห็นว่ากรณีพระภิกษุสงฆ์ยังไม่ได้สละสมณเพศในระหว่างต้องหาคดีอาญาและมาซึ่งที่ทำการพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลนั้น เห็นว่าไม่เหมาะสม และกระบวนการของศาลและคณะสงฆ์ก็ยังไม่พยายามหาทางออกร่วมกัน ในส่วนการดำเนินการทางด้านดำเนินคดี และวินัยนั้นควรมีคณะกรรมการพิจารณาร่วมกันทั้งสองฝ่าย³⁹

จากการสัมภาษณ์บุคคลต่างๆ ประกอบด้วยพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ศาล นิติกร นักวิชาการทางศาสนา และพระภิกษุสงฆ์รวม 28 คน นั้นมีความเห็นว่าการที่พระภิกษุสงฆ์ต้องหาคดีอาญาและต้องมาที่ทำการของพนักงานสอบสวน ที่ทำการอัยการ และที่ทำการศาลนั้นเห็นว่าจะไม่เหมาะสมกับเพศนักบวช และสำหรับกรณีที่พระภิกษุสงฆ์ถูกดำเนินคดีอาญาและ

³⁶พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ วิฑูญาโณ), สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2542

³⁷พระศรีปริยัติโมลี, รองอธิการบดีฝ่ายต่างประเทศมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2542

³⁸ดร.พระมหาอำนาจ อังสุการี, อาจารย์มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2542

³⁹พระมหาเจิม สุวโจ, ผู้อำนวยการสำนักงานบริหารสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2542

ความผิดนั้นเข้าข่ายชั้นปาราชิกเห็นสมควรให้สละสมณเพศไปก่อนในระหว่างการดำเนินคดีอาญา สำหรับความผิดไม่ถึงชั้นปาราชิกถ้ายังไม่ได้สละสมณเพศควรให้หนุ่มสาวห่มขาวในระหว่างไป ที่ทำการพนักงานสอบสวน ที่ทำการอัยการ หรือศาล แต่ในส่วนกลุ่มพระภิกษุไม่เห็นด้วย และควรให้รอให้ศาลของคดีอาญาพิพากษาคดีให้เสร็จสิ้นก่อน และมีความเห็นว่าไม่เหมาะสมที่จะ แต่งกายครองผ้ากาสวพัตรมาศาล และไม่ประสงค์จะนุ่งขาวห่มขาว และไม่ประสงค์จะสละ สมณะเพศจนกว่าศาลจะมีคำพิพากษา และเห็นด้วยกับการที่ให้ยกเลิกกฎหมายอาญาฉบับที่ 11 ว่าด้วยการลงนิคมกรรม และเห็นด้วยให้ฝ่ายสงฆ์มีทนายความฝ่ายสงฆ์ เพื่อช่วยเหลือทาง กฎหมายและเห็นด้วยกับการให้มีคณะกรรมการร่วมรับฟังพยานหลักฐานนับแต่ชั้นแรก

สรุปบทที่ 4 จากการศึกษาในบทที่ 4 จะเห็นได้ว่า รัฐมีหน้าที่ในการรักษาความสงบ เรียบร้อยของสังคม ทุกคนในสังคมจึงต้องปฏิบัติตามกฎหมายสำหรับพระภิกษุสงฆ์นั้นไม่มี กฎหมายห้ามมิให้จับกุม สอบสวน ฟ้องร้อง หรือพิจารณาพิพากษาลงโทษพระภิกษุสงฆ์ที่ กระทำความผิดทางอาญาแต่อย่างใดเมื่อมีความจำเป็นต้องควบคุมตัวไว้ดำเนินคดีก็ต้องดำเนิน การให้พระภิกษุสงฆ์สละสมณเพศเสียก่อนตามมาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งถือว่ารัฐได้ใช้อำนาจเพื่อวัตถุประสงค์การในการดำเนินคดีอันเป็นการรักษาความสงบ เรียบร้อยของสังคม ในกรณีที่พระภิกษุสงฆ์กระทำความผิดเฉพาะทางพระวินัยนั้นตามกฎหมาย แล้วเจ้าพนักงานตำรวจไม่มีอำนาจจับกุมแต่อย่างใด ยกเว้นบางเรื่องซึ่งมีเพียงอำนาจนำตัวไป ส่งเจ้าคณะท้องถิ่นหรือกรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการเท่านั้น เจ้าพนักงานตำรวจไม่มีอำนาจ ควบคุมตัวส่งพนักงานสอบสวนเช่นเดียวกับความผิดทางอาญา แต่ถ้าเป็นกรณีที่พระภิกษุสงฆ์ กระทำความผิดทางอาญาและจะเป็นความผิดทางพระวินัยด้วยหรือไม่ก็ตาม เจ้าพนักงาน ตำรวจสามารถจับกุมดำเนินคดีได้ตามกฎหมาย แต่จะมีปัญหากรณีผู้ต้องหาที่เป็นพระภิกษุสงฆ์ ไม่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวจะต้องถูกควบคุมตัวไว้ดำเนินคดีโดยก่อนควบคุมตัวจะต้องให้ พนักงานสอบสวนจัดการให้พระภิกษุสงฆ์นั้นสละสมณเพศเสียก่อนซึ่งระเบียบหลักเกณฑ์การให้ สละสมณเพศไม่มีระบุไว้โดยตรง ซึ่งทางปฏิบัติส่วนใหญ่จะนำตัวไปให้เจ้าคณะท้องถิ่นที่ ใกล้เคียงทำการให้สละสมณเพศให้ แต่ถ้าพระภิกษุสงฆ์รูปนั้นไม่ยอมสละสมณเพศ หรือ เจ้าคณะท้องถิ่นไม่ยอมดำเนินการให้สละสมณเพศ พนักงานสอบสวนจะปฏิบัติโดยดำเนินการ ถอดผ้า หรือปฏิบัติอย่างไรจะควบคุมตัวในขณะที่พระภิกษุรูปนั้นยังครองผ้ากาสวพัตรอยู่ก็ กระทำมิได้จะจัดการถอดผ้ากาสวพัตรเองก็ไม่มีระเบียบจารีตประเพณีให้กระทำได้จึงทำให้เกิด ปัญหาในทางปฏิบัติได้

จากการศึกษาเปรียบเทียบหลักการดำเนินคดีอาญากับเด็กหรือเยาวชนของศาลเยาวชนและครอบครัวและหลักการดำเนินคดีในศาลทหาร กับหลักการดำเนินคดีของพระภิกษุสงฆ์นั้นมีความแตกต่างจากศาลธรรมดาทั่วไปกล่าวคือ การดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัวมีพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาความอาญาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 บัญญัติไว้เฉพาะแตกต่างจากการดำเนินคดีของผู้ใหญ่ทั่วไป หลักการดำเนินคดีส่วนใหญ่จะมุ่งคุ้มครอง แก้ไข เยียวยา ฝึกอบรมเพื่อให้เด็กหรือเยาวชนกลับตัวเป็นคนดีในวันข้างหน้ามีระบบศาลและระบบการพิจารณาคดีที่เป็นระบบมีหน่วยงานและองค์กรที่ชัดเจน ส่วนการดำเนินคดีในศาลทหารนั้นกฎหมายรัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้เป็นกรณีพิเศษมีระบบศาลและระบบการพิจารณาที่ชัดเจนโดยมีพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 เป็นกฎหมายฝ่ายทหาร เจตนารมณ์ของการบัญญัติให้มีศาลทหารนั้นเนื่องจากมีความจำเป็นจะต้องพิจารณาพิพากษาคดีบุคคลในภาวะบ้านเมืองไม่ปกติหรือบุคคลที่เป็นทหารหรือบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร

สำหรับกรณีพระภิกษุสงฆ์นั้นถึงแม้จะมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ออกมาบังคับใช้หลายฉบับจนถึงปัจจุบันก็ตามเป็นเพียงกฎหมายที่ออกมาเพื่อสนับสนุนให้การปกครองคณะสงฆ์ดำเนินการไปได้ด้วยความเรียบร้อย ส่วนใหญ่จะกล่าวถึงการปกครองบังคับบัญชา นโยบายและทรัพย์สินของคณะสงฆ์ ส่วนการวิธีพิจารณาดำเนินการทางพระวินัยจะออกเป็นกฎหมายอาญาเป็นรายละเอียดต่างหาก ไม่มีบทบัญญัติว่าด้วยการพิจารณาความอาญาหรือการแยกศาลเป็นการเฉพาะแต่อย่างใด การดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว หรือการดำเนินคดีในศาลทหาร ทั้งสองประการนี้มีกฎหมายรองรับเป็นพิเศษ มีองค์กรและระบบการพิจารณาแยกต่างหากจากศาลธรรมดา ดังนั้นการดำเนินการกับพระภิกษุสงฆ์จึงไม่สามารถนำหลักการของศาลเยาวชนและครอบครัว หรือหลักการของศาลทหารเป็นแนวทางการดำเนินกับพระภิกษุสงฆ์ไทยได้

จากการศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการดำเนินคดีวินัยข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 และกฎ ก.พ. ซึ่งออกตาม พระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการดำเนินการทางวินัยกับข้าราชการทำกระทำผิดวินัย หรือถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัย การดำเนินการทางวินัยใช้วิธีการสอบสวนหากเป็นความผิดวินัยร้ายแรงจะต้องตั้งคณะกรรมการขึ้นมาทำการสอบสวน คณะกรรมการสอบสวนเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาและมีอำนาจเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเท่าที่เกี่ยวกับอำนาจและหน้าที่ของกรรมการสอบสวน ซึ่งทำให้การสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานมีประสิทธิภาพและมีสภาพบังคับตามกฎหมาย หากเห็นว่าข้าราชการพลเรือนถูกฟ้องคดีอาญาหรือต้องหาคดีอาญา

ก็มีอำนาจในการสั่งให้ออกจากราชการไว้ก่อนได้ หรือหากปรากฏความผิดชัดแจ้งก็ไม่จำเป็นต้องทำการสอบสวนก็ได้ และได้บัญญัติกำหนดประเภทความผิดทางวินัยที่เป็นความผิดอย่างไม่ร้ายแรงและอย่างร้ายแรงไว้ และได้กำหนดโทษตามลำดับความหนักเบาไว้อย่างชัดเจน ข้าราชการพลเรือนนั้นมีวินัยเป็นกรอบควบคุมความประพฤติเช่นเดียวกับพระภิกษุสงฆ์ที่มีพระวินัยเป็นกรอบควบคุมความประพฤติทำนองเดียวกัน จึงน่าจะนำหลักเกณฑ์วิธีการดำเนินการทางวินัยของข้าราชการพลเรือนมาปรับปรุงแก้ไขวิธีการดำเนินการทางพระวินัยของพระภิกษุสงฆ์ให้เกิดประสิทธิภาพกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันได้